

Київський національний торговельно-економічний
університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Моніторинг кредитного ризику в банку

Студента 2 курсу 6м групи
Спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Кацана
Вячеслава
Вячеславовича

Науковий керівник
канд.екон.наук,
доцент

Плісак Тетяна
Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон.наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

- 1.1. Сутність та необхідність моніторингу кредитного ризику банку
- 1.2. Концептуальні положення моніторингу кредитних ризиків банку
- 1.3. Нормативно-правове та методичне забезпечення моніторингу кредитних ризиків банку

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ ТА ЙОГО МОНІТОРИНГУ У АТ «ОЩАДБАНК»

- 2.1. Аналіз факторів впливу на кредитний ризик банку
- 2.2. Оцінювання рівня кредитних ризиків банку
- 2.3. Дослідження практики моніторингу кредитного ризику в банку

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗКУ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»

- 3.1. Розвиток інформаційного, організаційного та методичного забезпечення моніторингу кредитних ризиків банку
- 3.2. Зарубіжний досвід моніторингу кредитних ризиків банку
- 3.3. Заходи щодо зменшення кредитних ризиків та посилення моніторингу за ними у банку

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування світової фінансової системи супроводжується процесами глобалізації та інтернаціоналізації, які стали реаліями сьогодення. З часу проголошення незалежності України банківська система стала домінуючою ланкою фінансово-кредитної системи країни. За таких умов постає необхідність перегляду та вдосконалення кількісного та якісного надання банківських послуг, механізму їх здійснення, реалізації системи ризик-менеджменту у банках.

Оскільки кредитна діяльність має найбільшу питому вагу в активних операціях банків, то саме моніторинг кредитного ризику є однією з найважливіших складових загальної системи ризик-менеджменту у банку. Формування ефективної управлінської політики стосовно кредитного ризику у банку потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів і шляхів проведення його моніторингу для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного стану функціонування банку. Для проведення моніторингу кредитного ризику у банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це обумовлює важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що на сьогодні, враховуючи вплив світових процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему, має першочергове значення.

Отже, актуальними на сучасному етапі розвитку банківської системи України є проблеми регулювання кредитних ризиків вітчизняних банків з метою підвищення якості їхніх кредитних портфелів, що, у свою чергу, обумовлює необхідність удосконалення наявних і впровадження нових підходів до моніторингу кредитного ризику.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і практичні аспекти дослідження кредитних ризиків і методів управління ними знайшли відображення в наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. Вітлінський, В. Гєєць, О. Дзюблюк, О. Криклій, С. Ілляшенко, В. Лагутін, О. Лаврушин, А.

Мороз, Л. Примостка, І. Сало, Л. Слобода, Н. Шульга, Дж. Сінкі, С. Фроста. Однак слід зауважити, що теоретико-методична база щодо організації моніторингу кредитного ризику як складової частини ризик-менеджменту у банку недостатньо досліджена, що й обумовлює актуальність і вибір теми дослідження.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних та практичних аспектів моніторингу кредитного ризику банку та визначення напрямів його удосконалення.

Об'єктом дослідження є організація моніторингу кредитних ризиків в банку.

Предметом дослідження є процес моніторингу кредитного ризику банку.

Методи дослідження. У роботі використано такі загальнонаукові методи дослідження: статистичний аналіз (для дослідження тенденцій розвитку на ринку банківського кредитування України); аналогії (для вивчення закордонного досвіду управління кредитним ризиком у вітчизняних умовах); узагальнення (для виявлення необхідності застосування нового підходу до визначення моніторингу кредитного ризику); ретроспективного аналізу (для виявлення етапів розвитку регулювання ризиками у банківській діяльності); системного аналізу (для вивчення управління кредитним ризиком як підсистеми ризик-менеджменту); економіко-статистичні та економіко-математичні (для розрахунку показників кредитного ризику та їх порівняння); зіставлення, групування, графічний (для побудови таблиць, ілюстративних графіків і діаграм).

Інформаційною базою дослідження є дані щодо фінансово-економічних показників Державного комітету статистики України, Національного банку України, офіційних звітів низки банків України, досягнення вітчизняних і зарубіжних авторів, що викладені у монографіях, статтях та тезах наукових конференцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення, практичні рекомендації та висновки можуть бути

використані в діяльності банків для поліпшення організації моніторингу кредитного ризику як складової ризик-менеджменту.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Робота виконана на 86 сторінках основного тексту, в т.ч. містить 19 таблиць та 7 рисунків; 16 додатків, список використаних джерел нараховує 85 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ

1.1. Сутність та необхідність моніторингу кредитного ризику банку

У розвинутих країнах банківські установи діють протягом багатьох століть, але лише після низки банківських криз почалось створення системи регулювання і контролю, яка постійно удосконалюється. Базельським комітетом з банківського нагляду розроблено рекомендації щодо принципів внутрішнього моніторингу в банківських установах, під яким розуміють постійно діючий процес, що здійснюється радою директорів банку, старшими посадовими особами і співробітниками на всіх рівнях організації кредитних операцій [5, с.57].

Забезпечення ефективної і стабільної кредитної діяльності та одержання прибутків вимагає від банку проведення постійного моніторингу на всіх стадіях організації кредитного процесу. У проведенні внутрішнього контролю за кредитними операціями банки здійснюють пошук досконаліших механізмів кредитування, а також визначають шляхи підвищення ефективності організації кредитної діяльності.

Кредитні операції є найприбутковішим видом активу банку, але і найризикованішим водночас. Саме тому виважений підхід до співвідношення “кредитний ризик – дохідність” із використанням відповідних методів оптимізації ризику є для банку дуже важливим на шляху реалізації власної кредитної політики та стратегії розвитку банку. У світлі зростаючої швидкими темпами інтернаціоналізації банківської діяльності варто звернути особливу увагу на класифікацію кредитного ризику за приналежністю до країни кредитора: кредитний ризик позичальника-резидента та кредитний ризик позичальника-нерезидента [42, с.45].

Проблема моніторингу кредитних ризиків у банках є надзвичайно

актуальною. Це підтверджується оглядом окремих її аспектів у зарубіжних і вітчизняних літературних джерелах із тематики аналізу банківської діяльності та банківського менеджменту. При цьому проблема моніторингу банківських кредитних ризиків виступає об'єктом аналізу не лише науковців, а й банкірів-практиків.

Окремі визначення сутності «банківського моніторингу кредитного ризику», подані різними науковцями представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові дефініції поняття «банківський моніторинг кредитного ризику»

[9, с.37; 28 с.270; 41 с.82; 63 с.58; 79 с.123]

Автор	Визначення
Болгар Т.М. [9, с.37]	Під банківським моніторингом кредитного ризику розуміють механізми проведення банком контролю протягом усього процесу кредитування, що сприяє оптимізації системи організації кредитної діяльності банку і своєчасному повному погашенню кредитної заборгованості
Дробницька О.Р. [28, с.270]	Моніторинг кредитного ризику варто розглядати як систему, що дозволяє всебічно і комплексно проаналізувати ситуацію щодо кредитного ризику в банку.
Кунцевич В.О. [41, с.82]	Банківський моніторинг та управління за кредитними ризиками - необхідна передумова оптимізації системи організації кредитування в комерційних банках.
Петров Д.А. [63, с.58]	Основна мета, яку ставить банк при здійсненні моніторингу кредитного ризику, полягає у налагодженні ефективної організації кредитного процесу і пошуку досконаліших механізмів кредитування.
Сова О.Ю. [79, с.123]	Моніторинг кредитного ризику банку являє собою механізм, який призначений системно та комплексно оцінювати ситуацію щодо кредитного ризику в банку та забезпечувати його мінімізацію.

З урахуванням представлених у табл. 1.1 та інших визначень можна стверджувати, що під банківським моніторингом кредитного ризику слід розуміти механізми проведення банком контролю протягом усього процесу кредитування, що сприяє оптимізації системи організації кредитної діяльності банку і своєчасному повному погашенню кредитної заборгованості.

Головною метою банківського моніторингу кредитного ризику є аналіз позичальника та його кредитної документації для прийняття рішення щодо надання кредиту, відстеження зміни кредитоспроможності позичальника після надання кредитних коштів і визначення конкретних дій, які необхідно

здійснити у разі виникнення проблем [79, с.121].

Для забезпечення успішної і безперебійної кредитної діяльності кожен банк повинен мати свою систему внутрішньобанківського моніторингу кредитного ризику та чітко визначених найбільш кваліфікованих і досвідчених працівників банку, що здійснюватимуть кредитний контроль на всіх етапах процесу кредитування [57, с.5].

Кредитний ризик може бути визначений як невпевненість кредитора в тому, що боржник буде спроможний і збереже наміри виконати свої зобов'язання у відповідності зі строками та умовами кредитної угоди.

Кредитний ризик - це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб, виконати взяті на себе зобов'язання.

Цей стан може бути викликаний [40, с.34]:

- по-перше, нездатністю боржника створити адекватний майбутній грошовий потік у зв'язку з непередбачуваними несприятливими змінами в економічному та/ або політичному оточенні, в якому оперує позичальник;
- по-друге, невпевненістю в майбутній вартості та якості (ліквідності та можливості продажу на ринку) застави під кредит;
- по-третє падінням ділової репутації позичальника.

В світовій практиці існує багатоманітність поглядів на визначення кредитного ризику, як і на визначення ризиків взагалі [21; 45; 57]:

1. Кредитний ризик – це ймовірність негативної зміни вартості активів (портфеля кредитів) у результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання, зокрема, по виплаті відсотків і основної суми позики у відповідності з термінами й умовами кредитного договору (до кредитного ризику відносять також і ризик оголошення позичальником дефолту). До кредитних ризиків відносяться: ризик неповернення кредиту, депозитний, лізинговий, факторинговий, форфейтинговий і інші ризики.

2. Кредитний ризик - це [57, с.5]:

- ризик несплати позичальником основного боргу й відсотків по ньому;
- ризик утрати активу або втрати активом первісної якості (вартості) через невиконання зобов'язань позичальниками (поручителями);
- можливість того, що в деякий момент у майбутньому вартість кредитної частини банківського портфеля активів зменшиться у зв'язку з неповерненням або з ланцюжковим поверненням кредитів, виданих банком.

Кредитні ризики можна класифікувати за різними ознаками (додаток А).

В банківській діяльності з метою моніторингу доцільно вирізняти окремі рівні кредитного ризику [78, с.98]:

- кредитний ризик по окремій угоді - ймовірність збитків від невиконання позичальником конкретної кредитної угоди,
- кредитний ризик всього портфелю – величина ризиків за всіма угодами кредитного портфелю.

Зміст індивідуального та портфельного кредитних ризиків, як об'єктів банківського моніторингу представлено у додатку Б.

Отже, за характером охоплення кредитний ризик, що є об'єктом банківського моніторингу можна поділити на [40, с.35]:

1. Індивідуальний кредитний ризик - ймовірність того, що позичальник не зможе повернути борг згідно з умовами договору і при цьому банкові не вдасться своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням кредиту для покриття можливих втрат. Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремий контрагент банку - позичальник, боржник, емітент цінних паперів.

Моніторинг індивідуального кредитного ризику передбачає оцінювання кредитоспроможності такого окремого контрагента, тобто його індивідуальну спроможність своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов'язаннями [45, с.102].

Індивідуальний кредитний ризик з метою моніторингу включає:

1.1 Кредитний ризик щодо позичальника - ймовірність того, що позичальник не зможе виконати взятих на себе зобов'язань за кредитною угодою внаслідок виникнення та впливу керованих чи некерованих чинників.

До цієї категорії належать:

- ризик кредитоспроможності позичальника - нездатність позичальника виконувати свої зобов'язання за кредитами;
- ризик непогашення основної суми боргу за кредитом;
- ризик несплати процентів за користування кредитом тощо.

1.2. Ризик забезпечення кредиту - визначає міру того, що банку не вдасться своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням кредиту для покриття можливих втрат за кредитною операцією.

Ризик забезпечення кредиту включає [45, с.103]:

- ризик знецінення предмета забезпечення - пов'язаний з можливими змінами ринкової вартості предмета забезпечення протягом строку дії договору забезпечення за кредитом. Ціна предмета забезпечення за кредитом може змінюватися як у бік зменшення, так і в бік збільшення. При цьому найчастіше трапляється зменшення ціни предмета забезпечення, оскільки відбувається його фізичний та моральний знос;
- ризик втрати чи пошкодження предмета забезпечення - пов'язаний з повною втратою предмета застави або з частковою втратою ним своїх властивостей, що призводить до зниження ринкової вартості об'єкта забезпечення чи повної його втрати;
- правовий ризик - пов'язаний з можливими порушеннями законодавства недобросовісними заставодавцями, а зокрема, надання підроблених документів на право власності заставленого майна чи одночасна неодноразова застава наданого в забезпечення майна тощо;
- ризик неліквідності забезпечення - неможливість реалізації предмета забезпечення на ринку за обумовленою ціною, а також можлива втрата предметом застави своєї ліквідності протягом строку дії договору;
- ризик неправильного оцінювання забезпечення - виникає у разі відсутності достатньої кількості інформації про предмет забезпечення, низької кваліфікації працівників, які здійснюють оцінювання, або здійснення співробітниками посадових зловживань. У разі неправильного оцінювання

предмета застави ринкова вартість забезпечення виявляється нижчою від вартості, що вказана у документах, і відповідно не може покрити витрати банку;

- ризик, спричинений низьким рівнем кваліфікації персоналу банку - може виникати на всіх етапах банківського кредитування під забезпечення, при чому результатом може бути як завищена оцінка предмета застави, так і недійсність угоди (при неправильному оформленні) чи отримання невірогідної інформації у разі неякісної перевірки заставної документації тощо;

- ризик, спричинений недостатнім досвідом роботи з банківським забезпеченням - зумовлений відсутністю практики діяльності банківських працівників щодо здійснення заставних операцій при банківському кредитуванні та надання нових банківських послуг, пов'язаних із забезпеченням [45, с.44].

2. Портфельний кредитний ризик - виявляється у зменшенні вартості активів банку (іншому, ніж унаслідок зміни ринкової процентної ставки). Джерелом портфельного кредитного ризику є сукупна заборгованість перед банком за операціями, яким притаманний кредитний ризик (кредитний портфель, портфель цінних паперів, портфель дебіторської заборгованості тощо). Оцінювання портфельного кредитного ризику передбачає оцінювання концентрації та диверсифікації активів банку.

До портфельного кредитного ризику можна віднести [17, с.48]:

- ризик якості кредитного портфеля;
- ризик структури кредитного портфеля;
- ризик доходності кредитного портфеля тощо.

До чинників, які збільшують ризик кредитного портфеля банку, належать:

- надмірна концентрація - зосередження кредитів в одному із секторів економіки;
- надмірна диверсифікація, яка призводить до погіршення якості управління за відсутності достатньої кількості висококваліфікованих фахівців зі знаннями особливостей багатьох галузей економіки;

- валютний ризик кредитного портфеля;
- структура портфеля, якщо він сформований лише з урахуванням потреб клієнтів, а не самого банку;
- рівень кваліфікації персоналу банку.

Необхідність систематичного моніторингу виникнення кредитного ризику у банківській діяльності може бути зумовлене низкою причин, серед яких [14, с.405]:

- недоступність вірогідної інформації про кредитну історію позичальника;
- незадовільний фінансовий стан підприємства-позичальника;
- надмірна політизованість економіки в Україні (захист інтересів деяких галузей і підприємств зацікавленими в них політичними силами);
- недосконалість правової бази щодо захисту інтересів кредиторів;
- значна концентрація кредитних вкладень у певній галузі, яка є чутливою до змін економічного середовища;
- кредитування пов'язаних осіб на пільгових умовах;
- часті зміни та корективи кредитної політики банку;
- концентрація кредитних вкладень у маловивчених сферах господарювання;
- прийняття недостатньо ліквідного забезпечення за кредитом тощо.

Можна зробити висновок, що в умовах зростання обсягів неповернення кредитів позичальниками особливої актуальності набуває питання моніторингу та управління банківськими кредитними ризиками. При цьому банки, використовуючи світові передові технології та керуючись законодавчими і нормативно-правовими актами, мають впроваджувати сучасні методики оцінювання та управління кредитними ризиками, розробляти методики оцінювання кредитних ризиків, які є найбільш прийнятними у їх діяльності і дають змогу максимально якісно оцінити ризик проведення кредитної операції. Банківські установи можуть використовувати декілька методів, комбінуючи їх чи використовуючи різні методи для моніторингу різних видів ризику. При цьому здійснюється аналіз як кількісної, так і якісної інформації про

позичальника та ризику кредитної операції.

1.2. Концептуальні положення моніторингу кредитних ризиків банку

Стан банківської справи в Україні досяг такого рівня, який призводить до необхідності впровадження дієвих заходів моніторингу кредитного ризику. Моніторинг процесів, що відбуваються у сфері кредитування, є своєрідним індикатором, спрямованим на визначення коливань у бізнесі кредитуванні, своєчасне виявлення можливих ризиків, а також стимулювання компетентних підрозділів банківської установи до своєчасного адекватного реагування [71, с.55].

Моніторинг кредитного ризику варто розглядати як систему, що дозволяє всебічно і комплексно проаналізувати ситуацію щодо кредитного ризику в банку. Зауважимо, що з метою недопущення та мінімізації проблемної заборгованості за кредитними операціями банки постійно здійснюють моніторинг кредитних ризиків як на рівні окремого кредиту, так і кредитного портфеля загалом (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Етапи моніторингу кредитного ризику банку [78, с.112]

Індивідуальний підхід	Портфельний підхід
1. Визначення критеріїв оцінки якості кредиту та їх вагомості, структурування та документування кредиту	1. Визначення структури кредитного портфеля в розрізі класифікованих кредитів
2. Оцінка кредитоспроможності боржника, форми забезпечення кредиту, визначення рівня ризику та категорії кредитної операції	2. Оцінка якості кредитного портфеля, переоцінка вартості забезпечення за наданими кредитами
3. Розрахунок суми резерву під можливі втрати за кредитною операцією, моделювання дефолту	3. Аналіз факторів, що впливають на зміну структури кредитного портфеля в динаміці
4. Порівняння показників якості кредиту в динаміці	4. Визначення суми резерву, адекватного сукупному ризику кредитного портфеля
5. Виявлення причин негативної зміни якості кредиту	5. Розробка і впровадження заходів для поліпшення якості кредитного портфеля
6. Застосування заходів щодо поліпшення показників якості кредиту	6. Прогнозування зміни якості кредитного портфеля

Головною метою банківського моніторингу індивідуального кредитного ризику є регулярна оцінка рівня кредитного ризику протягом усього періоду дії кредитного договору та розробка і впровадження заходів щодо своєчасного повернення кредиту.

Крім того, чітко визначаються процедури, норми і повноваження кредитного менеджменту банку під час оцінки рівня ризику за кожною окремою кредитною операцією, щодо обґрунтованості рішень про надання кредиту, обсягів резервів для покриття кредитних ризиків і, як результат, збільшення рівня якості кредитного портфеля.

Моніторинг ризику кредитного портфеля полягає в оптимізації співвідношення між рівнем кредитного ризику та економічною вигодою, що очікується та є компенсацією за ризик, який приймається банком і надає можливість знизити питому вагу проблемних кредитів у кредитному портфелі банку [58, с.24].

В умовах об'єктивного існування ризиків і пов'язаних із ними втратами виникає необхідність у наявності певного механізму, який би дозволив найкращим із можливих способів щодо поставлених цілей урахувати ризик у процесі прийняття і реалізації управлінських рішень. Ефективний моніторинг кредитного ризику як на рівні сукупного кредитного портфеля, так і в розрізі окремих боржників, кредитних продуктів і операцій є одним із пріоритетних завдань системи ризик-менеджменту в банківських установах.

Основні напрями банківського моніторингу кредитного ризику наведено у додатку В

Слід відмітити, що значну роль у моніторингу кредитного ризику відіграє організаційне, інформаційне забезпечення та кредитне ціноутворення.

Роль організаційної функції у процесі моніторингу кредитного ризику винятково важлива, оскільки саме ефективна організація забезпечує належну узгодженість управлінських рішень у межах єдиної технології процесу управління. На підтвердження зазначеної думки можна навести таку тезу з досліджень О. Серебрякової: «Для реалізації цілеспрямованого та ефективного

управління ризиками необхідні значні організаційні зусилля» [78, с.113].

Крім формування впорядкованої організаційної структури – розподілу функцій і формування зв'язків між підрозділами банку, важливими є також управлінські рішення щодо організації і кадрового забезпечення відповідних процедур, зокрема визначення кола посадових обов'язків і технології здійснення операцій працівниками банку, а також ступінь їх відповідальності.

Дієвість моніторингу кредитного ризику значною мірою залежить від обґрунтованого розподілу функцій, завдань, повноважень і відповідальності між різними учасниками процесу управління ризиками в банках.

Організаційна функція моніторингу кредитного ризику передбачає також формування необхідного інформаційно-нормативного забезпечення: системи відповідної управлінської звітності, принципів обліку і документування всіх процедур, положень та регламентів, нормативів ризиків, прийнятої методології і відповідних методик аналізу та оцінки ризику тощо. Ефективність управління кредитними ризиками банку значною мірою визначається наявністю в банку належного рівня інформаційного забезпечення [82, с.328].

Доступність банку до зрозумілої, достовірної, своєчасної та вичерпної інформації сприяє прийняттю оптимальних управлінських рішень, отримання банком максимального прибутку, мінімізації кредитних ризиків і зростанню ринкової вартості банку в цілому. Якісна інформація дозволяє мінімізувати кредитні ризики при ухваленні управлінських рішень. У процесі моніторингу кредитного ризику банком можуть бути використані різноманітні джерела інформації, які в цілому містять [63, с.59]:

- інформацію, що отримана безпосередньо від клієнта банку;
- інформацію внутрішньобанківського характеру;
- зовнішні джерела інформації.

Загалом, інформація, яку банк отримує від клієнта, включає [63, с.60]:

- документи, що посвідчують юридично-правовий статус контрагента;
- документи, пов'язані з фінансовою і бухгалтерською звітністю позичальника;

- документацію, що пов'язана з об'єктом кредитування;
- інформацію, яка додатково подається на вимогу банку.

Внутрішньобанківські джерела інформації містять відомості щодо попередніх угод із клієнтом у сфері як кредитних, так і некредитних відносин. Велике значення в такому разі мають архіви банку, такі, як картотека кредитної інформації, де здійснюється зберігання даних щодо кредитів, що раніше були надані клієнтові, про затримки і порушення при погашенні отриманих кредитів.

Досягнення банком ефективного моніторингу кредитного ризику можливе через розвиток доступу до різноманітних інформаційних систем. Саме тому для банку є важливо постійно розширювати джерела доступу до інформації із зовнішніх джерел, а також здатність об'єднувати внутрішні джерела в єдиний інформаційний комплекс і надавати можливість доступу працівників до того чи іншого виду інформації [40, с.37].

Установлення ціни на кредит – одна з основних функцій управління кредитним ризиком, оскільки забезпечує максимізацію прибутку за правильного вибору методу ціноутворення згідно зі стратегією і тактикою банку. Банки можуть установлювати диференційовану процентну ставку за кредитами, що залежить від ступеня ризику операції, строку угоди, характеру взаємовідносин між позичальником і банком.

Інструментарієм здійснення моніторингу кредитного ризику можуть бути як власні банківські технології, так і моніторингові системи, придбані у провідних фірм, які спеціалізуються на створенні відповідних програмних продуктів для клієнтів.

Система моніторингу кредитних ризиків допомагає коригувати кредитну діяльність згідно із сигналами попередження, які вона створює з використанням механізму зворотного зв'язку [23, с.9].

Отже, моніторинг кредитного ризику – це комплекс дій банку щодо отримання та аналізу інформації про клієнта і кредитну угоду протягом строку дії кредитного договору. Моніторинг дозволяє оперативно реагувати на виникаючі ризики виконання зобов'язань позичальником за кредитною

операцією і знижує обсяг проблемних кредитів. Відсутність проблемних кредитів неможлива, тому що відсутність ризику призведе до збиткової роботи банку і втрати клієнтів. Зауважимо, що ризик і дохідність перебувають у прямо пропорційній залежності (додаток Г).

Як показує світова практика, на сучасному етапі банківської діяльності прийнятною є частка проблемного кредитного портфеля в загальному обсязі виданих кредитів на рівні до 10%. Збільшення розміру проблемних кредитів свідчить про негативні зміни у кредитному портфелі банку, про загрозу економічній безпеці банку і вимагає термінового вдосконалення напрямів моніторингу кредитного ризику [8, с.29].

Кожен крок моніторингу проблемної заборгованості повинен документуватися для того, щоб забезпечити можливість належного управлінського контролю за перебігом роботи. Правильно оцінена ситуація дозволяє застосувати найдоцільніший спосіб стягнення заборгованості з найменшими витратами для банку.

Моніторинг та оцінювання величини кредитних ризиків у банку має здійснюватися або підтверджуватися незалежною службою - підрозділом з ризик-менеджменту банківської установи, який має ресурси, повноваження та досвід, достатній для оцінювання ризиків, тестування ефективності заходів з управління ними та надання рекомендацій щодо здійснення відповідних коригуючих дій.

У кредитному моніторингу крім підрозділу, який безпосередньо займається моніторингом кредитів, беруть участь також підрозділ заставних операцій, підрозділ з управління ризиками та працівники підрозділів фронт-офісу [25, с.110].

Підрозділ заставних операцій проводить періодичні перевірки на місці наявності та стану зберігання заставленого майна, адекватності попередньо встановленої заставної вартості з внесенням, у разі необхідності, змін до договорів застави щодо його оцінювання або проведення додаткового оформлення застави та інші необхідні заходи. Зазначені зміни до договору

застави оформляються укладанням відповідних договорів або переукладанням договорів застави та підписуються обома сторонами. У разі відмови заставодавця від вимоги банку щодо заміни заставленого майна при зменшенні його вартості та внесення змін до договору застави банк має право на дострокове звернення стягнення на предмет застави в установленому чинним законодавством порядку.

Фронт-офіс здійснює контроль за виконанням клієнтом зобов'язань, що були ним прийняті у зв'язку з укладанням кредитного договору, але не відображені в кредитному договорі (перехід на розрахунково-касове обслуговування, здійснення валютних операцій через банк, реалізація зарплатних проектів, залучення до банку пов'язаних структур та ділових партнерів, розширення споживання послуг банку тощо) [21, с.103].

Основними критеріями моніторингу кредитного ризику є його якісний та кількісний аналізи. Якісний аналіз кредитного ризику (ідентифікація ризику) полягає у виявленні причин та сфер його виникнення. При цьому слід давати чітку класифікацію та характеристику кожного з кредитних ризиків, а також приймати рішення щодо наслідків дії їхніх конкретних проявів. Кількісний аналіз полягає у визначенні рівня кредитних ризиків банку. Серед підходів до визначення кредитних ризиків можна виділити визначення як абсолютними (сума збитків від наданого та неповерненого кредиту), так і відносними величинами (відношення суми збитків за неповерненими кредитами до загального обсягу кредитного портфеля, до валюти балансу тощо).

Найбільш поширені методи кількісного оцінювання кредитного ризику представлено в додатку Д.

Моніторинг та визначення кредитного ризику здійснюється банком з врахуванням різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників діяльності позичальника. При виявленні кредитного ризику банківської установи слід враховувати такі чинники [9, с.37]:

- репутація позичальника, яка полягає у бажанні клієнта погашати кредитну заборгованість перед банком. Для цього банківська установа повинна

налагоджувати постійні ділові контакти з позичальником, відвідувати його на місці, спілкуватися з клієнтом для окреслення його психологічного портрету і виявлення його порядності та чесності щодо виконання взятих на себе зобов'язань за кредитною угодою;

- можливість позичальника розраховуватися за кредитними зобов'язаннями, яка полягає у здатності отримувати грошові кошти у процесі діяльності підприємства чи реалізації кредитного проекту, вмінні ефективно управляти грошовими потоками для забезпечення своєчасного і повного повернення основної суми боргу за кредитом та процентів за користування ним;

- наявність власного капіталу підприємства-позичальника, який може бути вкладений у реалізацію даного кредитного проекту;

- умови господарської діяльності клієнта, які полягають у поінформованості банківського працівника щодо стану розвитку галузі, в якій працює підприємство-позичальник, регіональної і національної економіки, періодичності огляду та прогнозування можливих змін у макроекономічній ситуації та зовнішньому навколишньому середовищі;

- забезпечення позичальника, яке полягає у правильному оцінюванні його вартості, ліквідності та можливості тривалого зберігання, стабільності цін на заставлене майно та визначенні співвідношення між вартістю застави та сумою наданого кредиту.

Підсумовуючи, зазначимо, що результативність моніторингу кредитних ризиків у банківському секторі економіки України повинна ґрунтуватися, насамперед, на інституційних принципах організації банківської справи. Кожен банк розробляє власну кредитну політику і відповідно до неї здійснюється моніторинг кредитного ризику. У процесі моніторингу кредитного ризику пропонуємо перевагу віддавати не статистичним методам оцінки ризиків, а індивідуальній роботі з боржниками. Результативніше виявляти потенційні джерела кредитного ризику і визначати найбільш значимі й небезпечні для банку ризик-фактори, чим організовувати і здійснювати роботу з поверненням проблемних кредитів. Чітко структурована система банківського моніторингу

кредитного ризику виступає запорукою зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого і довготривалого функціонування банку.

1.3. Нормативно-правове та методичне забезпечення моніторингу кредитних ризиків банку

Неодмінною умовою ефективного впровадження ефективної системи моніторингу кредитних ризиків у прикладну діяльність банківських установ є їхня правова регламентація. В контексті дослідження слід зазначити, що регламентація процесу моніторингу кредитних ризиків – це сукупність нормативних рівнів та правил організації регулювання кредитних відносин, відображених у нормативно-правових та внутрішньобанківських документах, спрямованих на конкретний об'єкт – моніторинг кредитних ризиків. Вважаємо за доцільне виділяти три нормативні рівні регламентації моніторингу кредитних ризиків банківських установ (міжнародний, національний та внутрішньобанківський). На основі дослідження стану їх функціонування можна сформулювати систему нормативно-правової регламентації моніторингу кредитних ризиків банків на міжнародному, національному та внутрішньому рівнях (додаток Е).

Слід зазначити, що базовий підхід до моніторингу кредитних ризиків передбачено Базелем II та ґрунтується на внутрішніх кредитних рейтингах (internal ratings-based approach, IRB) [12, с.46].

Щоправда, для застосування IRB-підходу банки мають отримати від наглядових органів відповідний дозвіл. Він надається лише за умови, що компетентний наглядовий орган зробив висновок про те, що системи кредитної установи для управління та створення рейтингу уражуваностей по кредитному ризику є надійними та впровадженими комплексно [59, с.43].

Законодавчою основою для визначення нормативів кредитних ризиків банків в Україні є «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена Постановою Правління Національного банку України від

28.08.2001 р. № 368 [37].

У відповідності до положень даного нормативно-правового акту нормативи кредитного ризику (credit risk limits) – економічні нормативи, встановлені Національним банком України з метою зменшення банківських ризиків, та недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку. До них належать нормативи Н7, Н8, Н9, Н10 [37].

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.

Розмір кредитного ризику на одного контрагента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів), до регулятивного капіталу банку. Значення нормативу Н7 складає не більше 25%.

2. Норматив великих кредитних ризиків (Н8) встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Кредитний ризик, який прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважають великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів) і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку.

Н8 визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з врахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів, до регулятивного капіталу банку.

Нормативне значення нормативу Н8 не повинно перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку.

3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одній пов'язаній особі (Н9) встановлюється з метою обмеження

ризика, який виникає під час здійснення операцій з пов'язаними особами, що може призвести до прямого або непрямого впливу на діяльність банку.

Норматив Н9 розраховують як співвідношення суми всіх зобов'язань цієї пов'язаної особи (групи пов'язаних осіб) перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цієї пов'язаної особи, та статутного капіталу банку. Нормативне значення коефіцієнта Н9 не повинно перевищувати 5%.

4. Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам (Н10) встановлюється з метою обмеження сукупної суми всіх ризиків щодо пов'язаних осіб.

Норматив Н10 розраховується як співвідношення сукупної заборгованості зобов'язань усіх пов'язаних осіб перед банком і 100% суми позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо всіх пов'язаних осіб, та статутного капіталу банку. Нормативне значення коефіцієнта Н10 не повинно перевищувати 30%.

(Згідно постанові №312 від 12.05.2015 норматив Н10 вилучено)

Національний банк України вніс зміни до Положення про визначення розміру кредитного ризику, згідно якого починаючи з 03 січня 2017 року банки України здійснюють розрахунок розміру кредитного ризику [37].

Методичною базою для здійснення моніторингу кредитних ризиків банків слід вважати «Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”», схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104 [51].

Ці Методичні вказівки визначають методи, які Національний банк України використовує для оцінки ризиків у банках. Нагляд на основі оцінки ризиків - це внутрішній процес НБУ, який обраний для забезпечення більшої послідовності й ефективності інспектувань та інших видів наглядової діяльності. Банки не зобов'язані коригувати свою методологічну базу та системи управління ризиками таким чином, щоб вони співпадали з цією методологією.

Згідно концепції нагляду на основі оцінки ризиків відповідальність за контроль ризиків покладається на керівництво банку і спостережну раду банку. НБУ визначає, наскільки добре банк управляє ризиками протягом певного

періоду, а не лише оцінює стан на певний момент часу. За умов нагляду на основі оцінки ризиків НБУ діє більше як наглядовець, аніж ревізор. Нагляд на основі оцінки ризиків дозволяє НБУ здійснювати превентивний нагляд, зосереджуючись на ризиках окремих банків та системних ризиках банківської системи [51].

Згідно з вимогами Методичних вказівок з інспектування банків “Система оцінки ризиків” кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов’язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов’язання.

Під час моніторингу кредитного ризику доцільно розділяти індивідуальний та портфельний кредитні ризики. Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремих, конкретний контрагент банку – позичальник, боржник, емітент цінних паперів. Моніторинг індивідуального кредитного ризику передбачає оцінку кредитоспроможності такого окремого контрагента, тобто його індивідуальної спроможності своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов’язаннями.

Портфельний кредитний ризик виявляється у зменшенні вартості активів банку (іншій, аніж склад портфелів активів (кредитний, інвестиційний тощо) та існування концентрацій.

Пропонується включати наступні суттєві фактори моніторингу кредитних ризиків банків [51]:

- продукти;
- види економічної діяльності;
- класифікація/рейтинги ризику;
- походження заборгованості;
- клієнти;
- розмір кредитів;
- географічні регіони;
- непов’язані/споріднені контрагенти;

- джерела погашення;
- рівень забезпечення кредитного ризику заставою;
- обсяг умовних зобов'язань банку (гарантій, непокритих і резервних акредитивів, кредитних ліній, обов'язкових та не обов'язкових до надання;
- тенденції щодо зростання обсягів активних операцій, прострочень, негативно класифікованих кредитів і збитків від активних операцій;
- достатність резервів банку під можливі втрати за активними операціями;
- наявність своєчасної, достовірної та повної управлінської інформації;
- ефективність кредитного адміністрування, включаючи кредитний аналіз, моніторинг, роботу з проблемними активами, оцінку застави і документальне оформлення застави;
- адекватність методів, що використовуються для визначення кредитних проблем;
- рівень комплектації і кваліфікація кадрів, зважаючи на обсяг та складність активних операцій банку;
- чи застосовуються належні облікові підходи щодо балансових та позабалансових активів та резервів;
- наявність належних механізмів контролю (аудит, внутрішні перевірки кредитної діяльності, відповідні процедури тощо) для класифікації портфелів, забезпечення точності даних і моніторингу дотримання положень або законів.

Урахування нижчезазначених факторів, у відповідності до положень «Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”» надає можливість оцінити кількість кредитного ризику банку (додаток Ж).

Урахування нижчезазначених факторів, у відповідності до положень «Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”» надає можливість оцінити, також, якість управління кредитними ризиками банку (додаток З).

Інспектори мають враховувати як кількість кредитного ризику, так і якість управління кредитним ризиком, щоб зробити відповідні висновки (табл. 1.3).

Оскільки ринкові умови і структури банків є різними, не існує єдиної

системи управління кредитними ризиками за результатами проведеного моніторингу, прийнятної для всіх банків. Кожна установа має розробити свою власну програму та системи управління кредитними ризиками, відповідно до своїх потреб і обставин.

Таблиця 1.3

«Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки критеріїв ризиків”» [51]

Параметр висновку	Висновок
Сукупний кредитний ризик:	Низький
	Помірний
	Високий
Очікується, що напрям зміни ризику буде:	Такий, що зменшується
	Стабільний
	Такий, що зростає

Система управління кредитним ризиком за результатами проведеного моніторингу має включати наступні аспекти [51]:

1) політику та положення про управління кредитним ризиком, що мають бути розглянуті та затверджені відповідно до принципів корпоративного управління та підлягають періодичному перегляду;

2) положення про порядок кредитування, які враховують як балансові, так і позабалансові операції банку;

3) належну інформаційну базу, яка:

- дає змогу керівництву приймати обґрунтовані рішення про надання кредитів і оцінювати ризик на постійній основі;

- надає інформацію про розмір, призначення та джерело заборгованості, а також дозволяє оцінити здатність позичальника своєчасно її погасити;

- забезпечує інформацією для своєчасного реагування і застосування відповідних правових санкцій проти позичальника;

- надає можливість здійснювати адекватне адміністрування і моніторинг кредитних операцій;

- дає змогу підтримувати зберігання і оброблення даних за попередні періоди;

4) процес ідентифікації кредитів, якість яких погіршується;

5) належну роботу з проблемними активами, яка включає:

- безперервне управління кредитними операціями, що вимагають посиленої уваги, в їх сукупності;

- періодичні перевірки якості кредитів для ідентифікації проблемних активів;

- методику ідентифікації, оцінювання, обліку кредитів, якість яких погіршується, та створення під них відповідних резервів;

- порівняння загальних сум проблемних активів із капіталом;

- оцінювання потенційних збитків за проблемними активами і формування резервів, достатніх для покриття цих збитків;

6) підготовку та подання періодичних звітів керівникам і спостережній раді з достатньою інформацією для оцінювання рівня ризику, що включають.

- перелік кредитів у розрізі класифікації за ризиком;

- аналіз проблемних кредитів;

- оцінювання напряму ризику в кредитному портфелі;

- інформацію про проблемні кредити за кредитними інспекторами, філіями, галузями, видами забезпечення тощо;

- аналіз змін рівня резервів банку на основі рівня і тенденцій змін проблемних активів і загальної суми кредитів;

- аналіз концентрації кредитів за клієнтами, пов'язаними особами, галузями економіки і регіонами;

7) функцію незалежних перевірок кредитної діяльності, призначенням яких є моніторинг якості як окремих кредитів, так і кредитного портфеля у цілому. Результати цього аналізу мають подаватися правлінню і спостережній раді на регулярній основі [51].

Можна зробити висновки, що для здійснення якісного моніторингу кредитного ризику у банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це визначає важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що на сьогодні, враховуючи

вплив світових процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему, має перше значення.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ ТА ЙОГО МОНІТОРИНГУ У ПАТ «ОЩАДБАНК»

2.1. Аналіз факторів впливу на кредитний ризик банку

ПАТ «Ощадбанк» (повна назва: Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України») - український банк, другий за розмірами активів та найбільший за кількістю відділень серед усіх банків України. Перебуває у державній власності. Національна мережа банківського обслуговування ПАТ «Ощадбанк» включає в себе близько 3200 відділень, майже 3000 банкоматів та 2800 платіжних терміналів. До процесингу банку підключено понад 35 тис. торговельних POS-терміналів. Ощадбанком емітовано понад 10 млн. платіжних карток. Банку належить інтернет-банкінг та платіжна система «Ощад 24/7» [61].

Кредитні операції є основним джерелом доходів для ПАТ «Ощадбанк». Їх висока дохідність супроводжується підвищеним ризиком, тому вони залишаються найбільш ризиковою складовою банківського бізнесу ПАТ «Ощадбанк». Отже, ПАТ «Ощадбанк» змушений постійно вдосконалювати стратегію і тактику своєї кредитної діяльності, а правильно обрана концепція управління кредитним ризиком дозволить банку вижити й розвиватись в обраному напрямку.

Отже, кредитний ризик банку ПАТ «Ощадбанк» – це вартісне вираження ймовірності відхилення ризикової позиції від очікуваних результатів (настання ризикової події) унаслідок невизначеності дії зовнішніх та внутрішніх щодо банку факторів.

Використовуючи поняття кредитного ризику щодо кредитної операції ПАТ «Ощадбанк», слід розрізняти терміни:

- індивідуальний кредитний ризик (ризик конкретного позичальника, ризик за конкретною кредитною угодою);

- портфельний кредитний ризик (ризик портфеля).

Вважаємо за доцільне як базовий підхід до класифікації факторів кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» використовувати поділ на внутрішні та зовнішні, але при цьому розподілити їх на загальні та специфічні.

Передусім, необхідно дослідити загальні фактори, які впливають на зростання загальних кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк». Під ними будемо розуміти середовище функціонування банку й позичальника, у якому слід виділяти відповідні параметри (додаток І).

Специфічні зовнішні фактори включають ті з них, що визначають можливість прояву загального кредитного ризику, не пов'язану з впливом на позичальника зовнішнього середовища, та характеристики забезпечення по кредиту ПАТ «Ощадбанк». Для їх характеристики вважаємо за доцільне використати класифікацію факторів загального кредитного ризику.

Специфічні внутрішні фактори включають параметри кредитної угоди, що визначаються у процесі структурування кредиту ПАТ «Ощадбанк». Процес структурування кредиту полягає у відпрацюванні таких параметрів, які відповідали б потребам клієнта та мінімізували кредитний ризик банку, забезпечуючи умови своєчасного погашення кредиту. Характеристики кредитного продукту, що входять до складу внутрішніх специфічних факторів кредитного ризику, визначають істотну їх частину. Визначаючи параметри кредитних продуктів, кредитну політику, методи просування продуктів, спрямовані на певну аудиторію, ПАТ «Ощадбанк» визначає свій профіль ризику. Властивості продукту безпосередньо впливають на показник втрат при дефолті, на розподіл кредитної експозиції (EAD – Exposure at Default), тобто активів під ризиком. В умовах кризи, так само як і при зростанні ринку, оптимальність кредитних продуктів банку має істотне значення з точки зору прийнятого рівня кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк».

Враховуючи представлене групування факторів впливу на кредитний ризик ПАТ «Ощадбанк» вважаємо за доцільне провести поглиблене дослідження конкретних чинників впливу з відповідним їх ранжуванням та

визначенням загального рівня кредитних ризиків.

Аналіз зовнішніх факторів впливу на кредитний ризик почнемо з аналізу загальних факторів. Перш за все підберемо ті фактори по кожній групі, які можуть вплинути на діяльність ПАТ «Ощадбанк». Далі відібрані фактори будемо класифікувати за критеріями загроза (-) чи можливість (+) та впливу на кредитний ризик. При цьому пропонується експертна оцінка прояву фактора за шкалою від 1 до 10. Оцінка зовнішніх загальних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Оцінка зовнішніх загальних факторів впливу на формування
кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк»**

Фактори впливу	Загроза/ можливість (-/ +)
1. Законодавчо-регулюючі	+6
1.1. Розвиток законодавчо-нормативної бази регулювання кредитної діяльності банків	+6
1.2. Характер регулювання НБУ кредитної діяльності банків	+4
Продовження таблиці 2.1	
1.3. Стан судової та виконавчої систем України	-8
1.4. Законодавче регулювання діяльності позичальників	+4
2. Загальноекономічні	-5
2.1. Рівень економічного розвитку (стагнації) країни	-7
2.2. Кон'юнктура попиту і пропозиції на фінансово-кредитному ринку	+3
2.3. Рівень конкуренції між банками та контрагентами	+5
2.4. Рівень доступності до фінансових ресурсів	-6
3. Політичні	-4
3.1. Військово-політична ситуація в країні	-6
3.2. Політичне становище в країні	+3
3.3. Вплив міжнародних інститутів у сфері кредитування банків	+6
3.4. Рівень корупції в країні та прозорість ведення бізнесу	-7
4. Форс-мажорні	-3
4.1. Природні катаклізми в країні	+8
4.2. Воєнні дії в країні	-6
4.3. Акції громадянського протесту	-5
Разом	-6

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що в системі зовнішніх загальних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» лише загальна оцінка законодавчо-регулюючих

факторів має позитивне значення. Водночас, внаслідок складної військово-політичної та економічної ситуації в цілому зовнішнє середовище оцінене, як загрозове щодо збільшення кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Оцінка зовнішніх специфічних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Оцінка зовнішніх специфічних факторів впливу на формування
кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк»**

Фактори впливу	Загроза/ можливість (-/ +)
1. Фактори позичальників	+5
1.1. Рівень спроможності позичальників виконати свої зобов'язання перед банком в країні	+5
1.2. Наявність високоліквідного забезпечення чи активів у позичальників	+3
1.3. Рівень шахрайства та несумлінного виконання кредитних умов позичальниками	-4
1.4. Рівень відповідальності і готовність виконати взяті зобов'язання позичальниками	+4
1.5. Недоліки в складанні і оформленні кредитного договору	-3
Продовження таблиці 2.2	
2. Фактори забезпечення	+10
2.1. Нездатність гаранта, поручителя, страховика виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів	+5
2.2. Репутація гаранта, поручителя, страховика в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання	+4
2.3. Недоліки в складанні і оформленні договорів	-3
2.4. Неможливість реалізації предмета застави	-2
2.5. Можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди	+5
2.6. Можливість загибелі предмета застави	+4
2.7. Недоліки в складанні і оформленні договору застави	-3
Разом	+15

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що в системі зовнішніх специфічних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» має позитивне значення як оцінка ризиків, пов'язаних із позичальниками, так і ризиків забезпечень. В цілому, специфічні зовнішні фактори оцінені, як можливості щодо скорочення кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Оцінка внутрішніх загальних факторів впливу на формування кредитного

ризиків ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Оцінка внутрішніх загальних факторів впливу на формування
кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк»**

Фактори впливу	Загроза/ можливість (-/ +)
1. Стратегічні	+16
1.1. Загальна спрямованість банку на здійснення кредитної діяльності	+5
1.2. Розроблені стратегічні напрями кредитної діяльності банку	+7
1.3. Визначена кредитна політика банку	+6
1.4. Ступінь толерантності до виникнення кредитних ризиків	-2
2. Організаційні	+13
2.1. Наявність розроблених положень кредитування в банку	+6
2.2. Розроблений механізм регулювання кредитних ризиків	+5
2.3. Наявність відділу управління кредитними ризиками	+5
2.4. Розподіл повноважень та відповідальності між працівниками	-3
3. Управлінські	+4
3.1. Наявність кваліфікованого персоналу	+7
3.2. Компетенція та досвід роботи фахівців у сфері кредитування	+5
3.3. Технічне забезпечення кредитної діяльності	-5
3.4. Юридичне забезпечення кредитної діяльності	-3
4. Інформаційні	-7
4.1. Достовірність та повнота інформації про позичальників	+5
4.2. Своєчасність та якість внутрішньої управлінської інформації	-4
4.3. Рівень технічної обробки інформації та автоматизації даних	-3
4.4. Впровадження інноваційних технологій у здійснення кредитної діяльності	-5
5. Методологічні	+9
5.1. Наявність внутрішньої нормативної бази регулювання кредитних ризиків	+5
5.2. Існування ефективної методики оцінювання факторів ризиків	+6
5.3. Адекватність діючих методик сучасній ситуації у сфері кредитування	+3
5.4. Використання дієвих методів уникнення кредитних ризиків	-5
Разом	+35

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

За результатами проведеного дослідження визначено, що ПАТ «Ощадбанк» володіє значними внутрішнім потенціалом для ефективного управління кредитними ризиками, оскільки загальна їх оцінка є досить високою. Водночас, головним слабким місцем у системі загальних факторів впливу є інформаційні, що означає недостатність уваги керівництва банку до використання новітніх інформаційних технологій у здійсненні кредитної діяльності ПАТ «Ощадбанк».

Оцінка внутрішніх специфічних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Оцінка внутрішніх специфічних факторів впливу на формування кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк»

Фактори впливу	Загроза/ можливість (-/ +)
1. Параметри кредитних угод	-3
1.1. Ступінь відпрацьованості параметрів, які відповідають потребам позичальника	-6
1.2. Спрямованість умов угод на мінімізацію кредитних ризиків	+4
1.3. Забезпеченість умов своєчасного погашення кредитів	+3
1.4. Урахування специфіки окремих кредитних продуктів в угодах	-4
2. Параметри кредитних продуктів	-1
2.1. Спрямованість кредитної політики на оптимізацію кредитного портфеля банку	+6
2.2. Рівень застрахованості кредитного портфеля банку	-3
2.3. Врахування параметрів кредитних продуктів	-4
3. Параметри концентрації кредитного портфеля	+16
3.1. Ступінь зосередження кредитних операцій в певних галузях	+4
3.2. Рівень диверсифікованості кредитного портфеля	+6
3.3. Раціональність політики консолідації кредитної діяльності	+6
Разом	+12

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

Визначено, що ПАТ «Ощадбанк» володіє значними внутрішнім потенціалом специфічних факторів для ефективного управління кредитними ризиками, оскільки загальна їх оцінка є досить високою. Водночас, головним слабким місцем у системі специфічних факторів впливу є параметри кредитних продуктів, що означає недостатність уваги керівництва банку до формування раціонального кредитного портфеля.

Далі необхідно визначити важливість зовнішніх та внутрішніх факторів по кожній компоненті впливу на кредитні ризики ПАТ «Ощадбанк» (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Важливість зовнішніх та внутрішніх факторів по кожній компоненті
впливу на кредитні ризики ПАТ «Ощадбанк»**

Фактори	Значення
1. Зовнішні загальні фактори кредитного ризику	1
1.1. Законодавчо-регулюючі	0,3
1.2. Загальноєкономічні	0,4
1.3. Політичні	0,2
1.4. Форс-мажорні	0,1
2. Зовнішні специфічні фактори кредитного ризику	1
2.1. Ризик, пов'язаний із позичальниками	0,6
2.2. Ризик, пов'язаний із забезпеченням	0,4
3. Внутрішні загальні фактори кредитного ризику	1
3.1. Стратегічні	0,2
3.2. Організаційні	0,2
3.3. Управлінські	0,3
3.4. Інформаційні	0,2
3.5. Методологічні	0,1
4. Внутрішні специфічні фактори кредитного ризику	1
4.1. Параметри кредитної угоди	0,3
4.2. Кредитний продукт	0,4
4.3. Концентрація кредитного портфеля	0,3

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

Враховуючи встановлену шкалу важливості зовнішніх та внутрішніх факторів по кожній компоненті впливу на кредитні ризики можна побудувати зведену таблицю зважених оцінок факторів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Зведена таблиця зважених оцінок зовнішніх та внутрішніх факторів
впливу на кредитні ризики ПАТ «Ощадбанк»**

Фактори	Оцінка	Важливість	Зважена оцінка
1. Зовнішні загальні фактори кредитного ризику	-6	1	-1,3
1.1. Законодавчо-регулюючі	+6	0,3	1,8
1.2. Загальноєкономічні	-5	0,4	-2,0
1.3. Політичні	-4	0,2	-0,8
1.4. Форс-мажорні	-3	0,1	-0,3
2. Зовнішні специфічні фактори кредитного ризику	+15	1	7,0
2.1. Ризик, пов'язаний із позичальниками	+5	0,6	3,0
2.2. Ризик, пов'язаний із забезпеченням	+10	0,4	4,0
3. Внутрішні загальні фактори кредитного ризику	+35	1	6,5
3.1. Стратегічні	+16	0,2	3,2
3.2. Організаційні	+13	0,2	2,6
3.3. Управлінські	+4	0,3	1,2

3.4. Інформаційні	-7	0,2	-1,4
3.5. Методологічні	+9	0,1	0,9
4. Внутрішні специфічні фактори кредитного ризику	+12	1	3,5
4.1. Параметри кредитної угоди	-3	0,3	-0,9
4.2. Кредитний продукт	-1	0,4	-0,4
4.3. Концентрація кредитного портфеля	+16	0,3	4,8
Всього	x	x	15,7

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [61]

Вищенаведена таблиця 2.6 дає узагальнену оцінку зовнішніх та внутрішніх факторів по кожній компоненті впливу на кредитні ризики ПАТ «Ощадбанк». Як видно з результатів дослідження у зовнішніх загальних факторах кредитного ризику переважають загрози, що слід пов'язувати зі складною військово-політичною та економічною ситуацією в Україні. Водночас, зовнішні специфічні фактори кредитного ризику мають позитивне значення.

Внутрішні загальні фактори кредитного ризику мають стабільне високе значення за всіма компонентами, окрім інформаційного забезпечення кредитної діяльності банку. У специфічних факторах занепокоєння викликають параметри кредитних угод та кредитні продукти банку. Однак, за результатами проведеного дослідження загальна зважена оцінка зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на кредитні ризики ПАТ «Ощадбанк» є досить високою.

2.2. Оцінювання рівня кредитних ризиків банку

Кредитна діяльність банку ПАТ «Ощадбанк» здійснюється відповідно до вимог національного законодавства та основних принципів кредитної політики ПАТ «Ощадбанк». Основним джерелом інформації банку на цьому етапі є бухгалтерські баланси, форми звітності за кредитами, виписки за аналітичними рахунками, кредитні угоди, рішення кредитного комітету, різні форми оперативної (управлінської) інформації.

В процесі оцінювання кредитних ризиків банку передусім необхідно провести аналіз кредитних ресурсів в структурі активів ПАТ «Ощадбанк». З цією метою необхідно визначити динаміку активів ПАТ «Ощадбанк» у табл. 2.7.

**Динаміка кредитів, наданих клієнтам в активах ПАТ «Ощадбанк»
у 2015-2017 роках, станом на 31.12. [61]**

Показники	2015 р. тис.грн.	2016 р. тис.грн.	2017 р. тис.грн.	2017 р. до 2015 р.	
				Абсолютне відхилення, тис.грн	Відносне відхилення
Готівкові кошти та рахунки у НБУ	5632365	10438941	12228420	6596055	117,11
Кошти в банках	17822488	31204229	17081079	-741409	-4,16
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	10095933	17148763	21767424	11671491	115,61
Кредити, надані клієнтам	65462189	65946584	74502538	9040349	13,81
Інвестиції, наявні для продажу	47380331	65009361	72901636	25521305	53,86
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	7195975	12640713	25202757	18006782	250,23
Основні засоби та нематеріальні активи	3945643	6536022	7614753	3669110	92,99
Передплата з податку на прибуток	299876	271521	294694	-5182	-1,73
Відстрочені активи з податку на прибуток	80759	0	0	-80759	-100,00
Інші активи	1180270	1442699	2279365	1099095	93,12
Всього активів	159095829	219638833	233872666	74776837	47,00

Аналіз показав, що у 2017 році загальні активи банку ПАТ «Ощадбанк» зросли на 74776837 тис.грн., або на 47,00 %, що склало 233872666 тис.грн. Вартість кредитів, наданих клієнтам банку ПАТ «Ощадбанк» у 2015 році становила 65462189 тис.грн., а у 2017 році склала 74502538 тис.грн., тобто відбулося зростання цієї статті активів банку на 9040349 тис.грн., або на 13,81 %.

Місце кредитів, виданих клієнтам в структурі загальних активів

АТ «Ощадбанк» наведено на рис. 2.1.

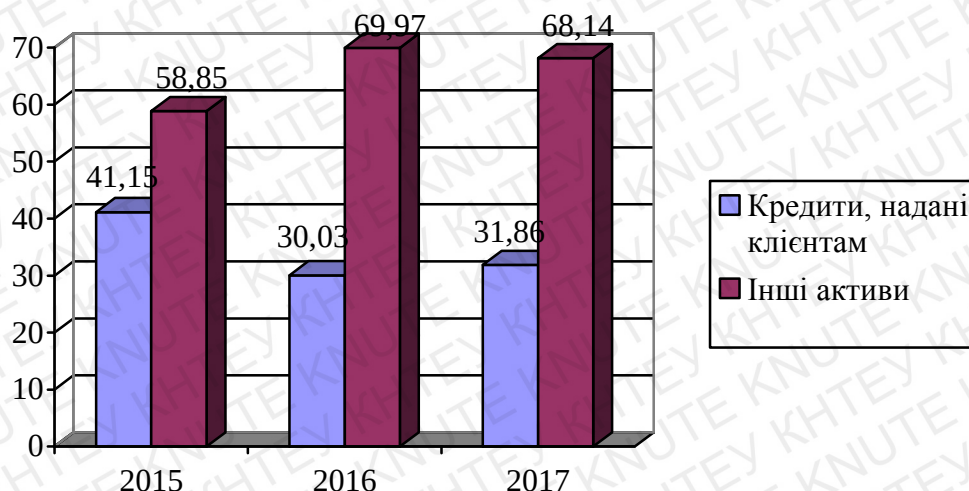

Рис. 2.1. Місце кредитів, виданих клієнтам в структурі загальних активів ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, %

*Примітка: побудовано автором згідно таб.2.7

Результати аналізу засвідчили, що кредити, видані клієнтам займають найбільшу частку та є основою формування активів ПАТ «Ощадбанк», що визначає важливість зниження кредитних ризиків банку. Так, у 2015 році питома вага кредитів, виданих клієнтам становила 41,15 %, а усіх інших активів – 58,85 %. У 2016-2017 роках відбулося значне зменшення кредитної активності банку, що знайшло відображення у скорочення частки кредитів в активах до рівня 31,86 %, або на 9,29 пункти.

Динаміка вартості кредитів, наданих клієнтам ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках представлена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка вартості кредитів, наданих клієнтам ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, станом на 31.12[61]

Показники	2015 р. тис.грн.	2016 р. тис.грн.	2017 р. тис.грн.	2017 р. до 2015 р.	
				Абсолютне відхилення, тис.грн	Відносне відхилення
Кредити, надані юридичним особам	103249789	110456105	121082839	17833050	17,27
Кредити, надані фізичним особам	5961570	6084338	7047365	1085795	18,21

Продовження таблиці 2.8

За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	-43749170	-50593859	-53627666	-9878496	22,58
Всього кредитів, наданих клієнтам	65462189	65946584	74502538	9040349	13,81

Результати аналізу засвідчили, що у 2017 році загальна вартість кредитів, виданих клієнтам банку становила 74502538 тис.грн., що на 9040349 тис.грн., або на 13,81 % більше, ніж у 2015 році. Кредити, надані юридичним особам становили 121082839 тис.грн., та відбулося їх збільшення на 17833050 тис.грн., або на 17,27 %. Кредити, надані фізичним особам становили 7047365 тис.грн., та відбулося їх збільшення на 1085795 тис.грн., або на 18,21 %.

Кредитні ризики банківської установи можна оцінювати за різними параметрами, одним з основних при цьому слід вважати співвідношення забезпечених та незабезпечених кредитів ПАТ «Ощадбанк».

Динаміка кредитів, наданих клієнтам за видами забезпечень ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках представлена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Динаміка кредитів, наданих клієнтам за видами забезпечень
ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, станом на 31.12. [61]**

Показники	2015 р. тис.грн.	2016 р. тис.грн.	2017 р. тис.грн.	2017 р. до 2015 р.	
				Абсолютне відхилення, тис.грн	Відносне відхилення
Незабезпечені кредити	34391276	49789508	57205507	22814231	66,34
Кредити, забезпечені товарами в обороті, обладнанням та іншим рухомим майном та майновими правами на нього	37377769	34821790	34939685	-2438084	-6,52

Продовження таблиці 2.9

Кредити, забезпечені нерухомим майном та майновими правами на нього	33341613	28548997	31740873	-1600740	-4,80
Кредити, забезпечені державними борговими цінними паперами та гарантіями державних органів	3915705	3070514	3950743	35038	0,89
Кредити, забезпечені грошовими коштами	184996	309634	293396	108400	58,60
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	-43749170	-50593859	-53627666	-9878496	22,58
Всього кредитів, наданих клієнтам	65462189	65946584	74502538	9040349	13,81

У таблиці 2.9 вказана балансова вартість кредитів до вирахування резерву, забезпечених відповідною заставою, а не справедлива вартість самої застави. Загальна сума заборгованості за кредитом розподіляється за видами забезпечення у пропорції, яка дорівнює співвідношенню вартості окремих видів застави до вартості всієї застави за цим кредитом, якщо загальна вартість застави менша, ніж загальна сума заборгованості за кредитом, то залишок суми заборгованості включається до складу незабезпечених кредитів.

Станом на 31 грудня 2017 та 2016 років до складу незабезпечених кредитів входили наступні види кредитів:

- кредити, забезпечені порукою, у сумі 27 500 970 тисяч гривень (31 грудня 2016 року: 22 805 226 тисяч гривень);
- кредити з використанням платіжних карток у сумі 2 183 326 тисяч гривень (31 грудня 2016 року: 1 660 847 тисяч гривень), сплата за якими здійснюється за рахунок надходжень по заробітній платі на ці карткові рахунки;
- знецінені кредити, забезпечення за якими знаходиться на території Автономної республіки Крим та території Донецької та Луганської областей, що не контролюється українською владою, у сумі 18 360 101 тисяча гривень (31 грудня 2016 року: 19 742 458 тисяч гривень).

Результати аналізу засвідчили, що в останні роки відбулося збільшення

вартості незабезпечених кредитів у кредитному портфелі ПАТ «Ощадбанк» на 22814231 тис.грн., або на 66,34 %, що підтверджує зростання ступеня ризикованості кредитної діяльності банку.

Місце незабезпечених кредитів в структурі загальних кредитів, виданих клієнтам ПАТ «Ощадбанк» наведено на рис. 2.2.

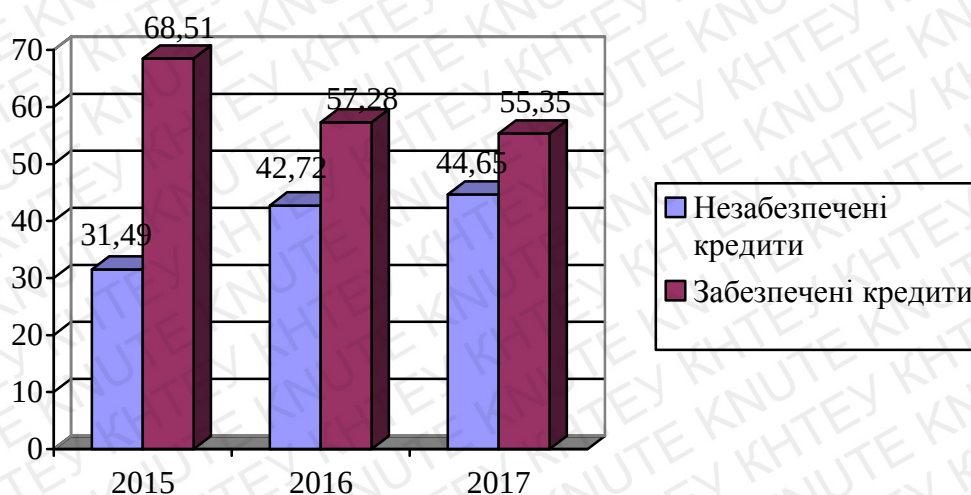

Рис. 2.2. Місце незабезпечених кредитів в структурі загальних кредитів, виданих клієнтам ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, %

*Примітка: побудовано автором згідно таб.2.7

Результати аналізу засвідчили, що незабезпечені кредити, видані клієнтам займають найбільшу частку в структурі кредитів ПАТ «Ощадбанк», що негативно впливає на зростання кредитних ризиків банку. Так, у 2015 році питома вага незабезпечених кредитів, виданих клієнтам становила 31,49 %, а забезпечених кредитів – 68,51 %. У 2016-2017 роках відбулося значне збільшення вартості незабезпечених кредитів, що знайшло відображення у зростанні їх частки до рівня 55,35 %, або на 23,86 пункти.

Рівень кредитного ризику банку залежить, також, від окремих секторів економіки, у які вкладає кредитні ресурси банківська установа ПАТ «Ощадбанк».

У додатку К представлена динаміка позичальників ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках за секторами економіки України.

Результати проведенного аналізу засвідчили найбільше зростання в динаміці наступних секторів економіки України: сільського господарства – на 44,32 %, машинобудування – на 41,25 %, торгівлі – на 37,06 %, енергетики – на 25,10 % тощо. Водночас, спостерігалось скорочення обсягів кредитування видавничої діяльності – на 98,76 %, органів місцевого самоврядування – на 82,77 %, будівельної галузі – на 37,88 % тощо.

Досвід роботи ПАТ «Ощадбанк» у сфері кредитування засвідчує, що найбільш ризикованою ділянкою кредитної діяльності вважається робота з фізичними особами. Саме в цьому секторі спостерігається найбільш проблемних та прострочених кредитів. Динаміка кредитів, наданих фізичним особам ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках за окремими продуктами представлена в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка кредитів, наданих фізичним особам за окремими продуктами

ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, станом на 31.12. [61]

Види кредитів	2015 р. тис.грн.	2016 р. тис.грн.	2017 р. тис.грн.	2017 р. до 2015 р.	
				Абсолютне відхилення, тис.грн	Відносне відхилення
Кредити з використанням платіжних карток	1392425	1811609	2336759	944334	67,82
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1747728	1666753	1664159	-83569	-4,78
Іпотечні кредити	1524262	1489492	1562286	38024	2,49
Автокредити	472402	477147	621189	148787	31,50
Інші споживчі кредити	824753	639337	862972	38219	4,63
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	-3015246	-3174835	-3202410	-187164	6,21
Всього кредитів, наданих фізичним особам	2946324	2909503	3844955	898631	30,50

Результати аналізу показали, що загальна вартість кредитів, виданих фізичним особам, за вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення у

2017 році становила 3844955 тис.грн., що на 898631 тис.грн., або на 30,50 % більше, ніж у 2015 році. В динаміці найбільш збільшення спостерігалось у сфері кредитування з використанням платіжних карток, а саме на 944334 тис.грн., або на 67,82 % та авто кредитування, а саме на 148787 тис.грн., або на 31,50 %. Водночас, відбулося скорочення споживчих кредитів, забезпечених нерухомістю та гарантіями на 83569 тис.грн., або на 4,78 %.

Аналіз кредитної якості виданих кредитів ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках представлено в додатку Л.

Аналіз показав, що в структурі виданих кредитів суб'єктам господарської діяльності ПАТ «Ощадбанк» найбільшу частку займають непрострочені та не знецінені кредити. Так, у 2017 році непрострочені та не знецінені кредити становили 69141990 тис.грн., проте відбулося їх зменшення на 37060602 тис.грн, або на 34,90 %, що слід вважати негативною тенденцією. Водночас, відбулося зростання прострочених, але не знецінених кредитів. У 2017 році їх вартість становила 4776726 тис.грн., тобто відбулося зростання порівняно з 2015 роком на 2530267 тис.грн., або на 112,63 %.

Негативним слід вважати те, що у 2017 році знецінені кредити становили 54211488 тис.грн. В цілому, з урахуванням резервів під знецінення за кредитами у 2017 році видано усього кредитів на суму 74502538 тис.грн., що на 9040349 тис.грн., або на 13,81 % більше рівня 2015 року.

Аналіз нормативів кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк» представлено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

**Значення нормативів ризику за кредитними операціями АТ «Ощадбанк»
у 2015-2017 роках, %[61]**

Назва показника	Нормативне значення	2015	2016	2017	2017 р. до 2015 р., +/-
Норматив максимального розміру кредитного ризику	Не більше 25 %	24,9	23,09	22,75	-2,15
Норматив великих кредитних ризиків	Не більше 800 %	424,6	430,3	383,88	-40,72
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одній пов'язаній особі	Не більше 5 %	0,9	2,37	1,81	0,91
Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам	Не більше 30 %	1,96	4,35	2,58	0,62

Отже, ПАТ «Ощадбанк» протягом 2015-2017 року дотримувався всіх встановлених економічних нормативів, у тому числі і нормативів кредитного ризику. Станом на кінець дня 31.12.2017 р.

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента склав 22,75% (при нормативному значенні не більше 25%);

2. Норматив великих кредитних ризиків склав 383,88 % (при нормативному значенні не більше 800%);

3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одній пов'язаній особі склав 1,81% (при нормативному значенні не більше 5%);

4. Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих пов'язаним особам склав 2,58% (при нормативному значенні не більше 30%).

Водночас, як позитивне слід відмітити зниження значення нормативу великих кредитних ризиків у 2017 році на 40,72% порівняно з 2015 роком. Та нормативу максимального розміру кредитного ризику на 2,15%. Це свідчить про зменшення ризикованості сформованого кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк».

2.3. Дослідження практики моніторингу кредитного ризику в банку

Організація здійснення моніторингу кредитного ризику відбувається в системі загальної організаційної структури управління банку ПАТ «Ощадбанк».

Організаційна структура управління банку ПАТ «Ощадбанк» визначається :

- структурою органів управління банком;
- структурою функціонування підрозділів і служб банку.

Організаційна структура управління ПАТ «Ощадбанк» відображена у додатку М.

В системі управління ризиками за кредитними операціями ПАТ «Ощадбанк» сформовано наступні структурні підрозділи:

1. Кредитне управління є найважливішим і найбільшим підрозділом банку, оскільки основною функцією і основним джерелом його прибутку є надання різного роду позик [61].

У рамках кредитного управління ПАТ «Ощадбанк» створено такі відділи (рис. 2.3):

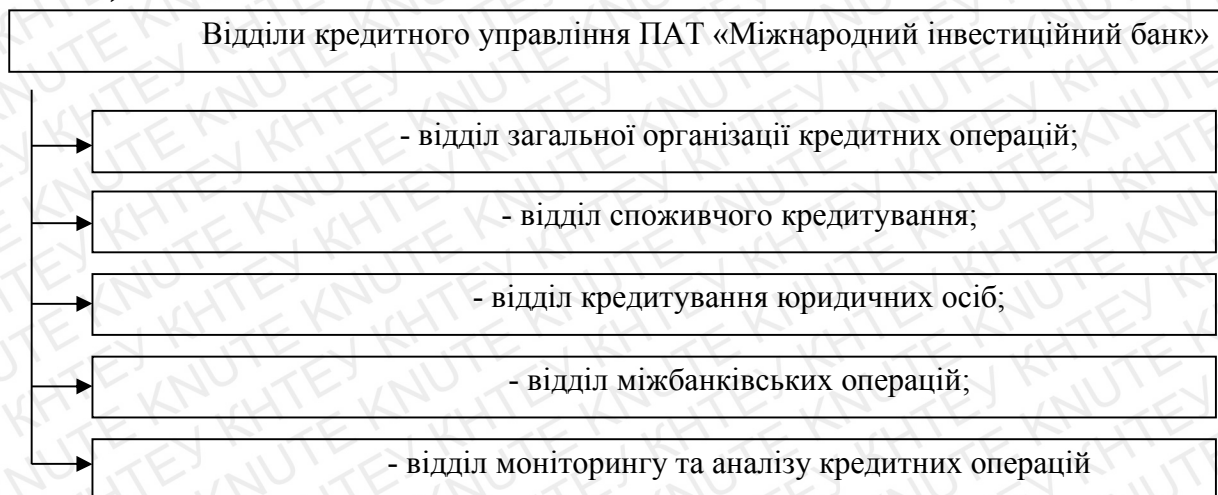

Рис. 2.3. Відділи кредитного управління ПАТ «Ощадбанк» [61]

Отже, як бачимо в системі кредитного управління виділено окремий відділ моніторингу та аналізу кредитних операцій ПАТ «Ощадбанк», до функцій якого належить:

- проведення поточного аналізу стану кредитних операцій 3

індивідуальними позичальниками;

- проведення поточного аналізу стану кредитних операцій в корпоративному сегменті;
- формування критеріїв оцінки якості кредитного портфеля банку;
- розрахунок сум резерву під можливі втрати за кредитною операцією, моделювання дефолту;
- виявлення причин негативної зміни якості кредитів;
- аналіз факторів, що впливають на зміну структури кредитного портфеля в динаміці;
- прогнозування зміни якості кредитного портфеля;
- визначення структури кредитного портфеля в розрізі класифікованих кредитів тощо.

2. Кредитний комітет. Рішення щодо можливості та умов проведення банком кредитних операцій приймається кредитним комітетом, який є оперативним і постійно діючим органом банку [61].

Кредитний комітет ПАТ «Ощадбанк» - колегіальний орган банку, який уповноважений приймати рішення щодо можливості та умов проведення кредитних операцій у межах наданого йому відповідного права, а також вирішувати інші питання кредитних зв'язків із позичальниками та виконувати функції відповідно до повноважень, визначених внутрішньобанківським положенням про кредитний комітет.

Кредитний комітет ПАТ «Ощадбанк» здійснює свою діяльність, виходячи з інтересів банку, дотримується основних принципів кредитної політики, визначає пріоритетні напрями кредитування і вирішує питання щодо проведення кредитних та інвестиційних операцій з урахуванням очікуваної ефективності розміщення ресурсів банку та можливої максимальної мінімізації кредитних ризиків. Кредитний комітет самостійно в межах своїх повноважень приймає рішення щодо надання кредитів та моніторингу індивідуального кредитного ризику.

Кредитний комітет ПАТ «Ощадбанк» формується у складі не менше ніж 5

членів та секретаря кредитного комітету. Склад кредитного комітету призначається і затверджується рішенням правління банку.

До складу кредитного комітету головного банку можуть бути введені керівники підрозділу управління ресурсами, управління ризиками, відділу з питань роботи з проблемною заборгованістю, начальник департаменту планування та аналізу, фахівці з числа співробітників банку, кваліфікація та досвід яких дають можливість їм якісно виконувати функції, покладені на членів кредитного комітету. До складу кредитного комітету, за можливості, не повинні входити фахівці, які безпосередньо беруть участь у вивченні документів, наданих клієнтом для кредитування, та працівники з підготовки висновків щодо можливості проведення кредитної операції.

Основними функціями кредитного комітету ПАТ «Ощадбанк» є [61]:

- встановлення кредитним комісіям підпорядкованих філій ліміту надання кредитів одному позичальникові (граничного розміру, у межах якого можливе здійснення кредитних операцій та який не перевищує значення нормативу максимального кредитного ризику на одного контрагента, визначеного відповідними нормативними актами НБУ);
- прийняття самостійного рішення про надання кредитів понад встановлені підпорядкованим філіям ліміти;
- прийняття самостійного рішення про проведення кредитних операцій з юридичними та фізичними особами у національній та іноземній валютах;
- розгляд клопотання філій на проведення активних операцій у національній та іноземній валюті понад повноваження, які їм надано;
- прийняття рішення щодо можливості зміни умов проведення кредитних операцій, у тому числі щодо пролонгації кредиту, зміни процентної ставки, виду та суми забезпечення тощо;
- визначення стратегії кредитної політики банку, у тому числі пріоритетних напрямів раціонального вкладення кредитних ресурсів;
- розгляд та затвердження лімітів кредитування: загальних за філіями, індивідуальних за позичальниками та лімітів з окремих видів кредиту;

- постійний, не рідше одного разу на місяць, розгляд та аналіз стану кредитного портфеля банку та прийняття, у разі необхідності, рішення щодо його покращення;
- постійний розгляд і аналіз, не рідше ніж один раз на місяць, стану кредитного портфеля філії, правильність віднесення позичальників до відповідної групи ризику та розрахунку резерву під кредитні ризики;
- заслуховування керівників відповідних підрозділів банку та керуючих підпорядкованими філіями з питань структури кредитного портфеля та розгляд ефективності вжитих заходів щодо її поліпшення;
- розгляд результатів діяльності підрозділу з питань роботи з проблемною заборгованістю та затвердження заходів щодо проблемних кредитів;
- контроль якості та достатності сформованих резервів;
- розгляд і визнання боргів безнадійними, підготовка пропозицій щодо можливості покриття їх за рахунок сформованого резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями; можливості прийняття на баланс банку заставленого майна;
- погодження положення на здійснення окремих видів кредитних операцій та зміни до діючих положень для їх подальшого затвердження;
- визначення стратегічних напрямів інвестування та кредитування, а також основних видів прийнятного забезпечення;
- затвердження переліків елітних клієнтів, системних клієнтів, пов'язаних осіб;
- затвердження нових кредитних продуктів;
- вирішення інших питань у межах наданих повноважень.

Отже, кредитний комітет ПАТ «Ощадбанк» - це колегіальний орган банку, який виносить рішення щодо можливості здійснення кредитної операції. У випадку позитивного рішення кредитного комітету відбувається підписання кредитної угоди між уповноваженою керівництвом банківської установи особою та позичальником.

Мета управління кредитною політикою банку ПАТ «Ощадбанк», на наш погляд, полягає в оптимізації прибутковості і ризику кредитних операцій. З усіх можливих напрямів її здійснення доцільним є відокремити два. У вузькому сенсі: напрям кредитної політики - це визначення того рівня ризику, який може узяти на себе банк. У широкому сенсі, на наш погляд, кредитна політика ПАТ «Ощадбанк» – це інструмент системи управління кредитною діяльністю банку, кінцева мета якого запобігання ризикам в досягненні ним стратегічних цілей.

Таким чином, кредитна політика ПАТ «Ощадбанк» виконує функцію «Вхідних воріт». Вона визначає основи кредитної культури, шляхи досягнення стратегічних цілей; нормативну базу; прийнятний рівень ризику шляхом визначення галузевих сегментів; запобігає концентрації ризиків і забезпечує диверсифікацію шляхом встановлення лімітів по секторах і за окремими операціями; забезпечує стратегії ціноутворення за рахунок використання рейтингових показників ризику [61].

Організація моніторингу кредитних ризиків в ПАТ «Ощадбанк» - це сукупність форм і методів, що застосовуються підрозділами банку у процесі постійного спостереження за своєю кредитною діяльністю щодо мінімізації та уникнення кредитних ризиків.

Моніторинг кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» проводиться за наступними напрямками:

- визначення «цільових ринків» з прийнятними рівнями ризику;
- клієнтура;
- прийнятні і неприйнятні кредитні ризики для банку.

Моніторинг кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» здійснюється відповідно до загальної стратегії діяльності банку. Кредитний комітет банку керується вимогами чинного законодавства, нормативами НБУ, Статутом банку, затвердженою стратегією банку, обліковою політикою банку на певний рік, а також принципами мінімізації кредитного ризику при середньому кредитному портфелі.

Проведення моніторингових досліджень кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» здійснюється поетапно (рис. 2.4).

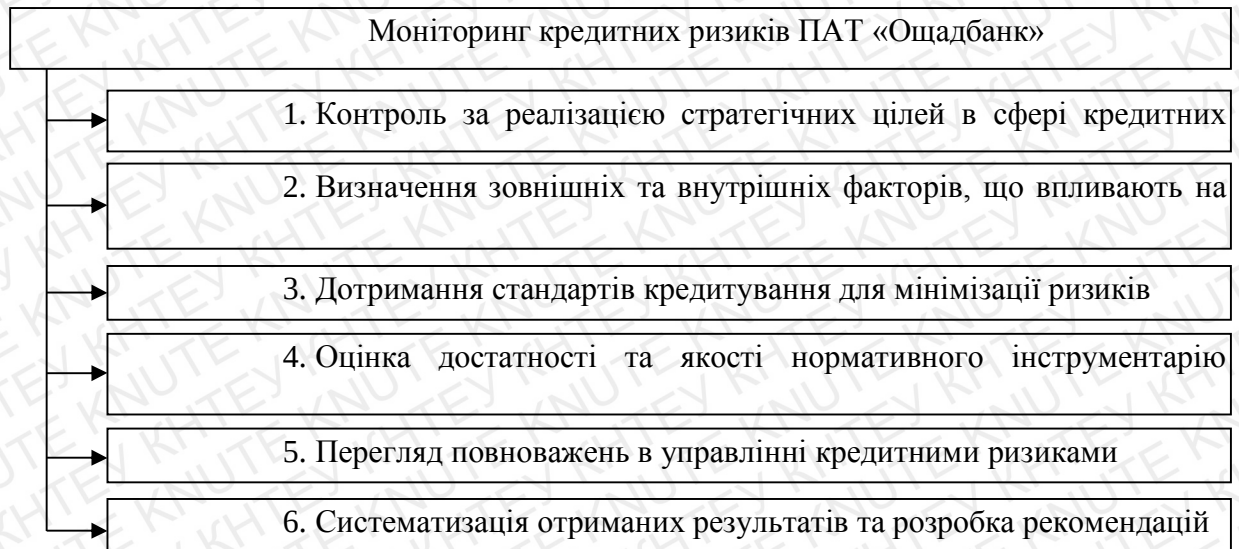

Рис. 2.4. Етапи моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» [61]

1. Контроль за реалізацією стратегічних цілей в сфері кредитних ризиків.

Розробка стратегії розвитку банку – це індивідуальне, властиве лише конкретному банку визначення пріоритетних цілей і завдань, та окреслення шляхів їх досягнення. Мета моніторингу на даному етапі – виявлення відхилень в процесі реалізації стратегічних цілей ПАТ «Ощадбанк», що входять у протиріччя з прийнятою політикою управління кредитними ризиками банку. Основна увага тут приділяється оцінці структури кредитного портфеля, оскільки вона має відповідати положенням кредитної політики банку.

2. Визначення зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на кредитні ризики.

Банківська політика загалом і політика в сфері кредитних ризиків банку ПАТ «Ощадбанк» зокрема, залежить від двох груп чинників - зовнішніх та внутрішніх.

3. Дотримання стандартів кредитування для мінімізації ризиків.

Основним завданням моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» на даному етапі є аналіз дотримання стандартів кредитування як загальної

характеристики практичних дій з реалізації політики мінімізації ризиків.

Стандарти кредитування мають відображати такі основні моменти, як:

- порядок збирання і аналізу фінансової інформації;
- вимоги щодо забезпечення кредитів;
- правила організації кредитного процесу;
- порядок оцінки кредитоспроможності позичальника;
- зразки документів (кредитна угода, договір застави, поруки тощо).

Зміст і структура стандартів кредитування можуть відрізнятися у різних банках, але, у ПАТ «Ощадбанк» містяться:

- опис системи кредитних повноважень працівників банку;
- перелік видів кредитів, видача яких відповідає кредитній політиці банку, а також перелік неприйнятних для банку видів кредитів;
- перелік сфер господарювання та регіонів, де кредитна активність банку є пріоритетною;
- процедура стягнення простроченої кредитної заборгованості;
- порядок видачі кредитів працівникам банку тощо.

4. Оцінка достатності та якості нормативного інструментарію регулювання кредитних ризиків.

Завдання моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» на даному етапі - це аналіз існуючої системи документів з кредитної діяльності. Серед них такі внутрішньобанківські положення :

- про кредитування;
- про кредитний комітет банку;
- про управління кредитним ризиком;
- про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;
- про оцінку майна, яке передається в заставу;
- про проведення оцінки фінансового стану позичальників;
- про надання гарантій;
- про роботу з проблемною заборгованістю;

- про факторинг;
- про лізинг тощо.

В свою чергу, кредитні інструкції регламентують організацію кредитного процесу, перелік необхідних документів від позичальника, стандарти підготовки та підписання кредитних договорів, правила проведення оцінки забезпечення та контролю за заставним майном тощо. Застосування технологічних карт є передумовою грамотної організації кредитних процедур, оскільки передбачають детальні описи технологій здійснення конкретних видів кредитних операцій із зазначенням основних етапів їх проведення та переліку необхідної документації, визначенням відповідальних виконавців, їх повноважень та взаємодії на всіх етапах кредитного процесу.

5. Перегляд повноважень в управлінні кредитними ризиками.

Відповідальність за розроблення політики управління кредитними ризиками ПАТ «Ощадбанк» та механізмів її реалізації покладається на кредитний комітет банку і затверджується, як правило, правлінням банку. На практиці кредитну політику проводить кредитний підрозділ ПАТ «Ощадбанк» і саме від ефективності його роботи залежатиме успішність управління кредитними ризиками. Необхідність перегляду повноважень працівників кредитних підрозділів пов'язана, перш за все з розвитком кредитної діяльності банку, зокрема змінами в організаційній структурі банку, обмеженні чи розширенні індивідуальних повноважень кредитних працівників, встановленні лімітів кредитування. Мета моніторингу управління кредитними ризиками на даному етапі - максимальне зменшення кредитного ризику та впливу суб'єктивних факторів.

6. Систематизація отриманих результатів та розробка рекомендацій.

Завершальним етапом моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» є систематизація отриманих результатів моніторингових досліджень та розробка рекомендацій щодо внесення змін до кредитної політики відповідно до сучасної ситуації в кредитній сфері або приведення кредитної діяльності у відповідність до діючої кредитної політики.

На жаль, на сьогоднішній день ПАТ «Ощадбанк» не в повній мірі проводить систематичний моніторинг дотримання положень управління кредитними ризиками. Найчастіше вона приймається формально і переглядається лише за результатами перевірки наглядових органів. Істотно поліпшити становище може створення сектору моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» в структурі кредитного підрозділу з одночасним введенням системи дієвого контролю за його діяльністю, що включає щомісячне обов'язкове написання детальних доповідних записок за підсумками кожного дослідження і періодичне заслуховування детальних звітів про стан дотримання кредитної політики щодо мінімізації кредитного ризику.

Виходячи із вищевказаного, слід зазначити, що постійний моніторинг кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» дозволяє своєчасно змінювати пріоритети у розвитку діяльності банку в сфері кредитування та вдосконалювати кредитний процес з метою підвищення ефективності кредитних операцій.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ ПАТ «ОЩАДБАНК»

3.1. Розвиток інформаційного, організаційного та методичного забезпечення моніторингу кредитних ризиків банку

В системі моніторингу кредитних ризиків банківської установи важливого значення набуває формування комплексної системи інформаційного, організаційного та методичного забезпечення цього процесу. Розглянемо організаційно-прикладні аспекти формування раціональної системи моніторингу кредитних ризиків в розрізі окремих підсистем АТ «Ощадбанк»:

1. Розвиток системи інформаційного забезпечення моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Кредитна діяльність банку АТ «Ощадбанк» має за мету забезпечити дохідне вкладення коштів на засадах поверненості, терміновості, платності за умови мінімізації ризиків таких вкладень. Дилема «дохідність–ризик» є класичною та її розв’язання в сучасних умовах потребує врахування дедалі більшої кількості стохастичних факторів моніторингу зовнішнього та внутрішнього інформаційних середовищ. Отже, управління кредитною діяльністю ПАТ «Ощадбанк» значною мірою залежить від того, як в установі організовані процеси збору, опрацювання, аналізу та використання інформації, що стосується моніторингу кредитного процесу. Наявність відповідного інформаційного забезпечення є необхідною умовою ефективного моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Інформаційне забезпечення моніторингу кредитних ризиків АТ «Ощадбанк» формують різноспрямовані інформаційні потоки [40, с.114]:

- інформація, що надходить до установи банку ззовні з певних джерел (від НБУ, позичальників, клієнтів, контрагентів, рейтингових агентств, інших фінансових установ, органів статистики, податкових органів і таке інше);
- інформація, яку формують безпосередньо в установі банку.

Організація інформаційного забезпечення процесу моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинна мати на меті забезпечити, на нашу думку, виконання двох видів завдань [23, с.9]:

- 1) формування високоякісної, достовірної, повної та своєчасної інформації, необхідної для оптимізації кредитного ризику;
- 2) впорядкування і раціональна організація інформаційних потоків за кредитною діяльністю банку.

Базове питання, що виникає при вирішенні першого завдання, стосується якісних характеристик інформації, її складу та джерел формування. Якісні характеристики інформації вагомо впливають на обґрунтованість управлінських рішень.

Можна виділити базові принципи формування економічної інформації в контексті її застосування у процесі моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Базові принципи економічної інформації в контексті її застосування у процесі моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» [23, с.9]

Принцип	Характеристика
Доречність	Визначається оптимальним складом масивів інформації, що характеризують стан кредитного ринку, кредитні рейтинги позичальників, конкурентне середовище на даному ринку, ресурсне забезпечення банків, стан та якість їх кредитних портфелів тощо.
Достовірність	Визначається об'єктивністю подання інформації про реальний стан об'єктів та процесів на кредитному ринку й безпосередньо в установі банку, відсутністю суттєвих помилок і перекручень, які могли б вплинути на рішення користувачів.
Повнота	Визначається оптимальним масивом відомостей, що сповна характеризують усі суттєві фактори, врахування яких є необхідним для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо кредитної діяльності банку.
Своєчасність	Характеризує часові параметри отримання інформації про кредитні ризики.
Економічність (ефективність)	Надзвичайно важлива рівноважна характеристика, що оптимізує обсяги інформації та витрати на її формування. Економічність інформації забезпечується тільки за умови формування та отримання основних відомостей (показників), що є суттєвими щодо прийняття відповідних управлінських рішень.
Зіставність	Інформацію необхідно формувати, застосовуючи однакові підходи, правила, формат подачі; якщо правила змінюється, це потребує окремого пояснення та відповідного корегування для забезпечення порівнянності.

Важливе місце в організації інформаційного забезпечення моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» належить раціональній організації інформаційних потоків установи на всіх етапах кредитного процесу (циклу). При цьому на кожному з етапів здійснюють отримання чи формування, опрацювання, використання та передачу інформації. Раціональна схема руху інформації за окремими етапами моніторингу кредитного процесу ПАТ «Ощадбанк» наведена в додатку Н.

Вважаємо, що організація інформаційного забезпечення процесу моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинна передбачати

виконання двох типів завдань: забезпечення належних якісних характеристик кредитної інформації та оптимізація процесів її збору (формування), опрацювання, передачі та використання.

Сучасний стан вітчизняного кредитного ринку характерний високими ризиками зовнішнього середовища функціонування всіх його учасників – як банків, так і потенційних позичальників. Велика кількість стохастичних факторів впливу на кредитний процес, що швидко змінюються, погіршує якісні характеристики кредитної інформації банку, зокрема тієї, що надходить ззовні. Ці обставини призводять до підвищення кредитних ризиків, що має спонукати ПАТ «Ощадбанк» уникати ризику, не видаючи кредиту, або знижувати його через підвищення відсоткових ставок за позицією, отримання додаткового забезпечення тощо [25, с.110].

За нинішніх обставин ПАТ «Ощадбанк» доцільно сегментувати зовнішню кредитну інформацію, визначити її базові компоненти, врівноважуючи при цьому повноту та економічність даних. Така структуризація зовнішньої інформації дасть змогу перманентно здійснювати моніторинг стану кредитного ринку країни та кредитних рейтингів наявних і потенційних позичальників. Важливе значення в контексті оптимізації інформаційного забезпечення процесу моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» має також раціональна організація процесів формування (збору), опрацювання, аналізу та використання кредитної інформації всередині банку, що приведе до поліпшення якості процесів прийняття управлінських рішень та мінімізації витрат установи.

2. Розвиток системи організаційного забезпечення моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Організаційне забезпечення моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинно починатись з загальних зборів акціонерів (учасників), які визначають загальну стратегію розвитку банку та відповідну стратегію щодо управління кредитними ризиками. Спостережна рада має здійснювати нагляд за законністю та обґрунтованістю прийнятих рішень у кредитній політиці банку. Реалізація розробленої політики повинна проводитись правлінням ПАТ

«Ощадбанк», яке в свою чергу розподіляє окремі завдання відповідним департаментам та відділам банку. Організаційна структура функції моніторингу кредитного ризику матиме свої особливості у відповідності до можливостей банку, а також потреб клієнтів АТ «Ощадбанк».

Велике значення має ефективна організація роботи кредитного комітету та комітету кредитного нагляду АТ «Ощадбанк». До складу цих комітетів потрібно включати керівників та провідних спеціалістів банку, які періодично збираються на засідання і колегіально вирішуватимуть поточні питання, формуватимуть кредитну політику, прийматимуть рішення про надання «великих» кредитів та списання безнадійних кредитів [45, с.106].

Пропозиції щодо розподілу функцій моніторингу кредитних ризиків в системі окремих структурних підрозділів ПАТ «Ощадбанк» представлено в додатку О.

Основними інструментами організації моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинно бути планування, регулювання, аналіз і контроль.

3. Розвиток системи методичного забезпечення моніторингу кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк».

В основі системи методичного забезпечення моніторингу кредитних ризиків повинно бути покладено існуючі методичні підходи щодо оцінки кредитоспроможності позичальників. Адже, від того, наскільки оптимально фахівці кредитного відділу ПАТ «Ощадбанк» проведуть оцінювання конкурентоспроможності майбутнього позичальника залежить дотримання встановлених нормативів за кредитними ризиками.

Якщо говорити про достовірність оцінки кредитоспроможності позичальника, то вона істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності ПАТ «Ощадбанк» в цілому. Відзначимо і те, що точність оцінки важлива й для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту та про можливий його обсяг. Наслідком систематичних помилок в оцінці кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля, через що банк змушений

збільшувати витрати на додаткове резервування. У кращому випадку це призводить до погіршення фінансового стану банку, у гіршому – до його банкрутства. Тому, для того, щоб уникнути такої перспективи, слід розробляти і застосовувати обґрунтовану методику оцінки кредитоспроможності позичальників ПАТ «Ощадбанк».

В умовах економічного підйому методи оцінки кредитоспроможності позичальників, які ґрунтуються тільки на аналізі їх фінансово-господарської діяльності, що, в основному, практикують українські банки, ефективні, але вони іноді дають помилкові результати, якщо галузь, країна, регіональна або світова економіка вступають до фази рецесії або настає криза.

Дослідження засвідчили, що в Україні існує три методи оцінки банківських ризиків [6; 8; 25].

1. Метод експертної оцінки. Технічна легкість експертної оцінки і недостатність інформації про оцінювані процеси призвело до того, що в Україні існує велика кількість фахівців і спеціалізованих видань, що пропонують розроблені ними прогнози. Проте не завжди це робиться на достатньо професійному рівні. На базі проведеного дослідження в умовах реформованої економіки були зроблені такі висновки [8, с.30]:

- у критичних точках різко зростає кількість оцінок і прогнозів, що пропонується;
- різко падає справжність оцінок;
- у критичних точках суттєво знижується конкретність оцінок аналітиків і переважають роздуми на загальні теми.

2. Статистичний метод оцінки ризику базується на аналізі коливань досліджуваного показника за певний відрізок часу. Однак цей метод не вирішує одне з головних практичних завдань, яке стоїть перед суб'єктом ризику: оцінка в умовах обмеження інформаційного контуру з урахуванням індивідуальних особливостей певної ситуації.

3. На врахування індивідуальності конкретної ситуації, де вибір рішення пов'язаний з ризиком, більше спрямований рейтинговий метод оцінки. Головна

його перевага – це можливість добору коефіцієнтів з урахуванням конкретної мети аналізу. Цей метод найбільш пристосований для оцінки ризику в умовах розбудови економіки України [25, с.121].

Відзначимо те, що відповідно до вимог Базельського комітету з банківського нагляду «банки, що використовують модель внутрішніх рейтингів, повинні здійснювати ретельне стрес-тестування для оцінки достатності капіталу».

Стрес-тестування визначається Міжнародним валютним фондом як «методи оцінки чутливості портфеля до суттєвих змін макроекономічних показників або до виключних, але можливих подій» [44, с.20].

НБУ визначає стрес-тестування як «метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями».

Виходячи з вищенаведених визначень стрес-тестування кредитних ризиків банку варто розглядати як один з ключових елементів системи управління ними, що полягає в оцінці потенційного впливу на прибуток та/або власний капітал ПАТ «Ощадбанк» негативних явищ або стресових подій.

Вважаємо, що стрес-тестування кредитного ризику надає приблизну оцінку того, як буде змінюватись величина кредитного портфелю при зміні факторів ризику, наприклад ціни на активи. Стрес-тестування може допомогти банку ПАТ «Ощадбанк» в оцінці діапазону збитків та втрат капіталу, які могли б виникнути в стресових умовах, а також у плануванні адекватних заходів щодо виправлення ситуації.

В міжнародній банківській практиці використовують різні методики стрес-тестування, найпоширенішою з яких на даний час є сценарний аналіз (на основі історичних чи гіпотетичних даних). Також може проводитись аналіз чутливості портфелю активів банку до змін факторів ризику і обчислення максимальних втрат [44, с.21].

В перспективі реалізації банківської стратегії стрес-тестування дозволяє отримати декілька варіантів фінансового плану ПАТ «Ощадбанк» на початковому етапі планування. Основною перевагою цього методу є комплексне бачення перспектив розвитку банку, оцінка чутливості балансу і фінансових результатів банку до різких коливань ринкової кон'юнктури.

Важливо зазначити, що стрес-тестування істотно розширює можливості з оцінки та управління ризиком. Аналіз результатів стрес-тестування допомагають виявити ризики і слабкі сторони банку і розробити відповідні коригувальні дії. Так, керівництву банків, що займаються в основному роздрібними операціями, стрес-тести дозволяють оцінити, чи не дуже чутливий кредитний портфель клієнтів до змін на ринку іпотечних кредитів і до несприятливих умов макроекономічного середовища, наскільки слід підвищити резервний фонд для забезпечення іпотечних кредитів в умовах уповільнення зростання економіки та підвищення рівня безробіття, якою мірою політика завоювання нових клієнтів підвищить чутливість банку до макроекономічних ризиків. Відповіді на подібні питання мають велике значення для розробки стратегії та політики управління банківськими ризиками. При цьому для прогнозування стану банку та управління можливими ризиками необхідно комбінувати дані про наслідки зовнішніх (макроекономічних) і внутрішніх (пов'язаних з політикою банку) чинників [78, с.113].

На даний момент в Україні практика застосування стрес-тестування не настільки широка, а пропозиції НБУ з цього питання носять здебільшого рекомендаційний характер. Вирішення даної проблеми потребує розробки відповідної економетричної моделі, що дозволяє оцінювати в комплексі вплив на банківський сектор основних макроекономічних параметрів (наприклад, курсу національної валюти, динаміки ВВП і промислового виробництва тощо.).

Можна зробити висновок, що для вирішення проблеми управління кредитним ризиком необхідні методичні розробки у цій галузі та практичні навички працівників банку з аналізу та мінімізації можливих витрат, пов'язаних із кредитною діяльністю. Стрес-тестування кредитного ризику є важливим

інструментом для визначення оцінки критичності впливу шоків ситуацій, оскільки результати стрес-тестів допомагають заздалегідь оцінити вплив потенційно негативних подій на стан кредитного портфелю ПАТ «Ощадбанк» та вчасно прийняти відповідні управлінські рішення.

3.2. Зарубіжний досвід моніторингу кредитних ризиків банку

При формуванні і вдосконаленні банківської системи України обов'язковою умовою повинно бути використання світового досвіду. Незважаючи на те, що банки розвинутих країн працюють в інших економічних умовах, їх методи роботи можуть бути адаптовані до застосування і в нашій державі. Кредитування в інших країнах також пов'язане із істотним кредитним ризиком, але він вимірюється дещо в інших масштабах. У світовій практиці майбутнє банку, частка прострочених (понад 90 днів) кредитів якого наближається до 7% від загального обсягу, є досить проблемним. Для надійних банків цей показник становить близько 3%. Для вітчизняної банківської системи значення аналогічних показників коливаються в широкому діапазоні: від 2 до 30% [63, с.58].

В світовій банківській практиці велика увага приділяється моніторингу і мінімізації кредитного ризику на рівні всього кредитного портфеля. Здійснюється моніторинг обсягу, структури та якості кредитного портфеля, а вже потім приймаються заходи, які дозволяють оптимізувати його структуру для зменшення ризику. В Україні, як свідчить досвід, на сьогоднішній день такі механізми відсутні.

Зарубіжні банки для моніторингу кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівнянність усієї палітри факторів кредитного ризику. Найбільш популярні в зарубіжних країнах системи моніторингу кредитних ризиків банків представлено в табл. 3.2.

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організовують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля. Предметом досконального моніторингу для американських комерційних банків слугують чинники, які сформувалися під впливом несприятливих економічних умов, тобто група чинників, незалежна від діяльності банку: недосконалий менеджмент, неадекватний первісний капітал фірми, високий рівень фінансового коефіцієнта і коефіцієнта поточних витрат, високі темпи росту реалізовано: продукції, конкуренція, економічний спад.

У цьому аспекті цікавим є досвід зарубіжного банківського сектора із залучення до моніторингу кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у нього відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку [69, с.203].

Таблиця 3.2

**Найбільш популярні в зарубіжних країнах системи моніторингу
кредитних ризиків банків [69, с.203]**

Країна	Методика	Основні елементи
Велико-британія	«PARSEL»	P (Person) - інформація про персону потенційного позичальника, його репутація; A (Amount) - обґрунтування суми затребуваного кредиту; R(Repayment) - можливість погашення; S (Security) - оцінка забезпечення; E (Expediency) - доцільність кредиту; R (Remuneration) - винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту.
	«CAMPARI»	C (Character) - репутація позичальника; A (Ability) - оцінка бізнесу позичальника; M (Means) - аналіз необхідності звертання за позичкою; P (Purpose) - ціль кредиту; A (Amount) - обґрунтування мети кредиту; R (Repayment) - можливість погашення; I (Insurance) - спосіб страхування кредитного ризику.
США	«Правило п'ятих С»	1 C (customer's character - характер позичальника) - репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг; 2 C (capacity to pay - фінансові можливості) - припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому; 3 C (capital) - капітал, майно; 4 C (collateral) - забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізовуваної застави у випадку непогашення позички; 5 C (current business conditions and

		goodwill - загальні економічні умови) - визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника. Перераховані критерії «сі» іноді доповнюють шостим критерієм - 6 C (control) - моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку.
--	--	---

Також до традиційних і обов'язкових за нормативними вимогами методів зниження кредитного ризику банків належить лімітування (або нормування). Лімітування передбачає встановлення кількісних обмежень щодо обсягів кредитних операцій за видами операцій або видами активів; щодо структури кредитного портфеля в розрізі ризиків контрагентів; щодо концентрації ризику за галузями, напрямками, регіонами. У світовій практиці максимальний припустимий ризик для одного позичальника коливається від 5 % (в Ірландії) до 40 % (у Франції), а в Україні прийнятий на середньому рівні – не більше 25 % власного капіталу банку (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Ліміти концентрації кредитів у одного позичальника в різних країнах [69, с.205]

Країна	Норма ліміту, %	Особливості використання
Австралія	10	–
Австрія	15	–
Бельгія	20	–
Великобританія	25	Декларування будь-якого ризику, що перевищує 10 %, та своєчасне повідомлення про ризик, що перевищує 25 %
Греція	20	–
Данія	35	За певних умов може збільшуватися до 50 %
Ірландія	5	Використовується концентрація ризикових активів (не капіталу): одному позичальнику може бути надано максимум 5 % від вартості ризикових активів
Іспанія	15	Від 15 до 30 % – потрібно подвоєння капіталу; від 30 до 40 % – капітал необхідно збільшити в 3 рази
Італія	20	–
Канада	25	Максимум 50 %, залежно від наявності застави
Люксембург	30	–
Нідерланди	25	–
Німеччина	15	Сукупна вартість великих кредитів не повинна

		перевищувати 800 % від розміру сукупного капіталу
Португалія	10	Плюс 10 % від депозитів у місцевій валюті
США	15	25 %, якщо є гарантія
Франція	40	Сукупна концентрація всіх ризиків, що становлять від 5 до 40 % капіталу, не має перевищувати 800 % розміру сукупного капіталу
Японія	20	30 % для трастів та довгострокового кредитування банків

Враховуючи результати дослідження зарубіжного досвіду вважаємо, що в Україні слід приймати ліміт концентрації кредитів у одного позичальника на рівні 15%.

Широко застосовується в системі моніторингу західними банками проведення аудиторської перевірки позик. Контроль за крупними проблемними позиками може складатись з повторної перевірки бухгалтерської та фінансової звітності, перевірки документації, якості застави та інше. При контрольній перевірці розглядається питання про відповідність даної позички кредитній політиці банку, оцінюється кредитоспроможність та фінансовий стан позичальника [58, с.117].

Важливою формою контролю за якістю кредитного портфеля, що використовується західними банками, є аудиторська перевірка позик. Вона проводиться спеціальним відділом та відрізняється від контролю кредитного інспектора тим, що здійснюється негласно працівниками незалежних служб, які не пов'язані з кредитним відділом. Результати аудиторських перевірок відображаються в спеціальному звіті, що надається керівництву банку. Поряд з оцінкою кредитного портфеля аудитори подають рекомендації щодо поглиблення кредитної роботи, а якщо необхідно, то і зміни методів та форм кредитування, що склалися в банку. Оскільки юридичним власником запозичених коштів є банк, йому належить право активного впливу на позичальника у випадку виникнення нештатних ситуацій [8, с.30].

За кордоном поширені загалом такі методи управління ризиком, як продаж кредитів, сек'юритизація, скоринг та кредитних бюро. Дуже поширеним є спосіб захисту від кредитного ризику через продаж кредитів. Банк, виходячи з

проведеної ним оцінки кредитного портфеля, може продати певну частину наданих кредитів іншим інвесторам. За рахунок цієї операції банк має змогу повернути кошти, що були спрямовані у кредитні вкладення (повністю або частково).

Процедуру викупу в банків проблемних кредитів можуть здійснювати безпосередньо центральний банк (Чилі, Угорщина, Польща) або Агенція з реструктуризації (Чехія, США, Мексика, Південна Корея). Кредити продаються за ціною, нижчою за їх номінальну вартість. Наприклад, на одному з найбільших ринків перепродажу кредитів, що належить країнам "третього світу", кредитні борги позичальників Аргентини, Бразилії, Мексики, Перу, Філіппін, інших країн часто продаються у співвідношенні до номінальної вартості 5 центів за 1 долар. Більшість цих кредитів купуються пакетами в мільйони доларів банками та корпораціями, що мають досвід роботи в країні-боржнику. При цьому, якщо економічний стан у такій країні покращується, покупці кредитів отримують значні прибутки, а в негативному випадку збитки за такими кредитами є значно менші, ніж при їх безпосередньому наданні.

Однією із поширених у деяких країнах форм продажу банками своїх кредитних вкладень є так звана сек'юритизація кредитів. При здійсненні сек'юритизації банк пропонує для продажу не самі кредити, а цінні папери (фінансові вимоги), які були випущені під ці кредити. В основному сек'юритизація застосовується до банківських кредитів, даючи можливість банкам передавати кредитний ризик іншим учасникам ринку - інвесторам, які купують цінні папери. Крім того, за допомогою сек'юритизації банк може здійснити трансферт ризику зміни відсоткової ставки та ризику дострокового погашення кредиту. Процес сек'юритизації дозволяє перемістити балансові активи банку за баланс, тобто є одним із видів позабалансової діяльності банку. Сек'юритизація активів знижує рівень ризикованості банку, покращує якість активів, дозволяє підвищити за інших рівних умов показники адекватності капіталу [17, с.48].

Для інвесторів вкладення коштів у активи, що були сек'юритизовані,

також є менш ризикованими операціями порівняно з вкладенням у традиційні цінні папери, оскільки іпотечні активи є забезпеченими й диверсифікованими. Дослідження рейтингової стабільності, опубліковані агентствами Moody's і Standart and Poor's в 2016 р., показали, що сек'юритизовані інвестиції виявилися значно безпечнішими, ніж корпоративна заборгованість. Випадків дефолта й збитків при сек'юритизації було нараховано менше, ніж при корпоративній заборгованості. Крім цього, на ринку подібних цінних паперів інвесторів легше здійснити вибір облігацій з необхідним рейтингом і строком погашення, ніж на ринку звичайних єврооблігацій. Отже, емісія даних цінних паперів може зацікавити більше інвесторів, що позитивно позначиться на фінансовому становищі як самих інвесторів, так і банка-оригінатора [28, с.268].

До істотних недоліків сек'юритизації активів необхідно віднести досить високий рівень витрат, пов'язаний з комісійними витратами на оплату послуг стороннім організаціям (спеціальній юридичній установі, сервісеру й ін.). До числа витрат також включаються щорічне рейтингування й аудит спеціальної юридичної установи. Таким чином, рівень додаткових витрат може виявитися таким високим, що сек'юритизація виявиться неприбутковою. Окрім цього, мінімальний розмір пула кредитів повинен становити не менше 100 млн дол. Також при розміщенні цінних паперів в інших країнах з'являється валютний ризик, який необхідно знижувати, проводячи хеджування операцій.

Аналізуючи зарубіжний досвід сек'юритизації, можна сказати, що даний механізм активно застосовується в усьому світі. Взагалі, види іпотечного кредитування й форми його рефінансування значно залежать від законодавства країн, фінансових національних традицій і житлової політики [21, с.105].

У США при сек'юритизації банки використовують іпотечні кредити, під заставу яких випускають цінні папери – MBS (mortgage backed securities) і їхні різновиди: CMBS – забезпечені комерційною іпотекою й RMBS – житловою.

Варто підкреслити, що криза на іпотечному ринку в США і, як наслідок, на ринку сек'юритизованих цінних паперів була викликана у великому ступені специфікою реалізації даного процесу, а саме функціонуванням спеціальних

юридичних установ, оскільки дані організації були комерційними, а отже, їхня діяльність мінімально контролювалася державою. При цьому для кожної конкретної спеціальної юридичної установи формувалися різні стандартизовані пули кредитів. Як результат, у США налічувалися тисячі подібних організацій. Велика кількість різноманітних іпотечних облігацій і стало основною причиною іпотечної кризи у країні, оскільки дані облігації занадто активно були використані інвестиційними банками як забезпечення похідних цінних паперів і з підвищенням ставки ФРС США вартість кредитів зросла, що спричинило банкрутство багатьох спеціальних юридичних установ [21, с.106].

У країнах ЄС спостерігається позитивна тенденція використання механізму сек'юритизації. Найбільшим ринком облігацій, що засновані на іпотечі, у Європі є ринок Німеччини. Обсяги подібних операцій зростають з кожним роком у Великобританії, Франції, Австрії, Нідерландах, Швеції. У Данії іпотечні банки віддають перевагу схемі синтетичної сек'юритизації, при цьому за всі роки жодного разу не спостерігалось випадків невиконання датськими банками своїх зобов'язань.

Ще один метод мінімізації кредитного ризику, який використовується банками та вимагає достовірної інформації про позичальника – це страхування.

У США і Західній Європі при кредитуванні широко використовують скоринг – як один із методів оцінки кредитного ризику – автоматизовані системи на основі математичних і статистичних методів. Кредитний скоринг – технологія, що використовується кредитно-фінансовими установами, для визначення та оцінки платоспроможності клієнтів. Кредитний скоринг дозволяє на основі певних характеристик існуючих клієнтів та потенційних постачальників, шляхом підрахунку балів, визначити ризики, пов'язані з кредитуванням [45, с.102].

Переваги використання скорингу в системі моніторингу кредитних ризиків банку [38, с.147]:

- зменшення витрат кредитно-фінансової установи завдяки відбору найбільш надійних клієнтів;

- прискорення процесу надання кредиту;
- зменшення кількості недобросовісних позичальників;
- здійснення сегментації клієнтів для обрання найкращого цінового рішення;
- проведення моніторингу поточного стану клієнтів;
- використання різних видів скорінгових карт;
- підтримка різноманітних стратегій;
- автоматична перевірка даних;
- розробка документів (кредитні договори, векселі, гарантійні листи тощо);
- постійний нагляд за функціонуванням системи спеціалістами кредитного відділу.

Найоптимальнішим, на нашу думку, є створення в Україні так званої «шестерні», системи спеціалізованих кредитних бюро, які відіграють важливу роль у зменшенні ризиків угод. Вивчення світового досвіду показало, що такі бюро створюють для того, щоби кредитор міг отримати інформацію про стан платоспроможності позичальника, порушення з його боку платіжної дисципліни і на її підставі оцінити ступінь ризику майбутньої угоди. Закордонний досвід показує, що розв'язати ці проблеми можна тільки за допомогою кредитних бюро, створених для обміну відомостями про прохачів позик між кредиторами [38, с.148].

Кредитне бюро надає різного роду звіти про кредитні операції залежно від наявності інформації про потенційного позичальника, виду кредиту, який надають і, що найважливіше, від ступеня деталізування, необхідного кредиторів. Найпростіший звіт містить інформацію про минулі неповернуті та протерміновані кредити – так звані «чорні» («black») або «негативні» («negative») дані. Найдетальніші звіти – «білі» («white») або «позитивні» («positive») містять увесь комплекс інформації про активи й пасиви позичальника, гарантії, структуру заборгованості за термінами і часом погашення, його зайнятості та історії його сім'ї.

Таким чином, використання в українських банках зарубіжного досвіду

вдосконалення моніторингу управління кредитним ризиком має тривати шляхом створення комплексного механізму управління кредитними ризиками, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою фінансових інструментів, котрі застосовують у світовій практиці.

3.3. Заходи щодо зменшення кредитних ризиків та посилення моніторингу за ними у банку

Результати проведеного моніторингу діяльності ПАТ «Ощадбанк» щодо забезпечення повернення наданих кредитів свідчить про позитивні тенденції, позаяк частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банку є достатньо значною. Слід зазначити, що характеризуючи кредитні ризики, перш за все, значну увагу потрібно зосередити саме на особливостях їх виникнення, які безпосередньо пов'язані із послідовною реалізацією етапів кредитного процесу у ПАТ «Ощадбанк»

Загалом комплексна система управління кредитними ризиками у діяльності ПАТ «Ощадбанк» повинна складатися із таких взаємозв'язаних етапів [58, с.267]:

- 1) ідентифікація (розпізнання) кредитного ризику;
- 2) якісна та кількісна оцінка (моніторинг) кредитного ризику;
- 3) вибір методів впливу на ризик;
- 4) контроль і коригування результатів.

Так, ідентифікація (розпізнання) кредитного ризику – початковий етап процесу управління кредитним ризиком, спрямований на одержання необхідної інформації про структуру та властивості об'єкта ризику. Даному етапу характерне виявлення причин та факторів ймовірності виникнення ризику. Саме на цьому етапі від обсягів та якості зібраної інформації про потенційного позичальника, її вичерпності та достовірності залежить адекватність рішень на наступних стадіях.

Розмежування причин виникнення кредитних ризиків у розрізі суб'єктів кредитних відносин ПАТ «Ощадбанк» подано у додатку П.

Наступним етапом діяльності ПАТ «Ощадбанк» щодо повернення позик повинна бути якісна та кількісна оцінка кредитного ризику. На цьому етапі здійснюється кількісний розрахунок та якісний аналіз виявлених ризиків, у ході якого визначаються ймовірність та розмір можливих збитків або недоодержаних прибутків.

За доцільне видається розробка науково-обґрунтованої єдиної методики моніторингу кредитного ризику за різними операціями банку, яка в цілому повинна охоплювати, з одного боку - якісні характеристики кредитного ризику, так і схеми виявлення та обрахунку кількісних ознак – з іншого. Загалом у результаті такого моніторингу ризиків можна дійти висновку, що ризики ПАТ «Ощадбанк» не відповідають чи перестали відповідати обраним параметрам та завданням, або що обрані параметри ризиків не відповідають або перестали відповідати кредитній політиці та стратегії банку.

Наступним, не менш важливим, етапом управління кредитним ризиком ПАТ «Ощадбанк» повинно бути вибір методів впливу на ризик, метою провадження якого є мінімізація його в майбутньому. В залежності від сфери впливу ризиків на діяльність ПАТ «Ощадбанк» методи впливу на кредитний ризик слід розмежовувати на зовнішні і внутрішні (рис. 3.1).

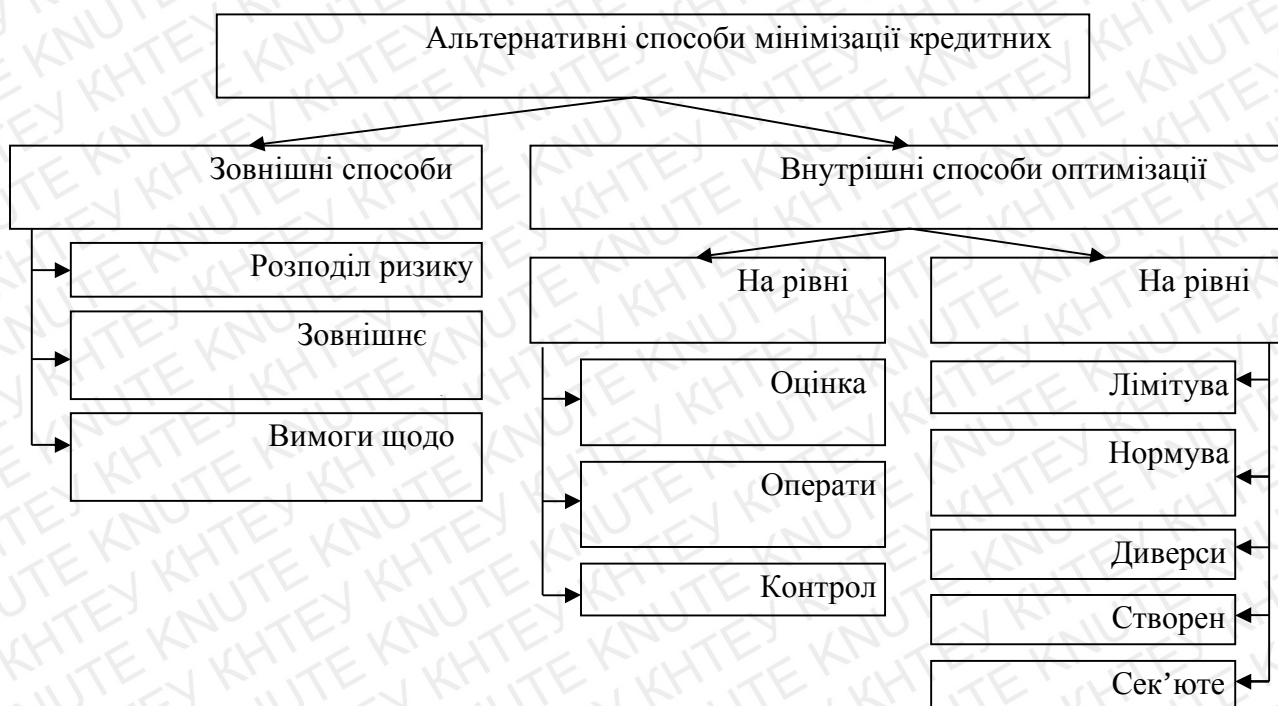

Рис. 3.1. Альтернативні способи мінімізації кредитних ризиків

ПАТ «Ощадбанк»

Вважаємо, що моніторинг кредитоспроможності клієнта може складатися із двох взаємопов'язаних частин. Перша частина передбачає проведення аналітичної роботи ПАТ «Ощадбанк» щодо встановлення попереднього та заключного діагнозу кредитоспроможності суб'єктів діяльності. До другої частини, а саме провадження зовнішньої діагностики, з нашої точки зору, слід віднести аналітичну роботу ПАТ «Ощадбанк» щодо моніторингу кредитного ризику, пов'язаного із конкретними умовами надання певного виду кредиту суб'єктам бізнесу (рис. 3.2).

Розробка такого алгоритму моніторингу кредитоспроможності суб'єктів діяльності, з нашої точки зору, повинна забезпечити підвищення ефективності роботи ПАТ «Ощадбанк» щодо кредитного забезпечення, оскільки з одного боку – покращить аналітичну роботу з приводу встановлення попереднього та заключного аналізу кредитоспроможності позичальників; а з іншого - сприятиме запобіганню та мінімізації кредитного ризику. Впровадження системи комплексного моніторингу кредитоспроможності суб'єктів діяльності повинне сприяти підвищенню ефективності функціонування банку у механізмі кредитного забезпечення діяльності у цілому.

Рис. 3.2. Оновлена модель моніторингу кредитоспроможності суб'єктів бізнесу – позичальників ПАТ «Ощадбанк»

В умовах зростаючої конкуренції, посилення вимог регулятора, постійних зовнішніх і внутрішніх загроз, ПАТ «Ощадбанк» повинен постійно реалізовувати нові стратегії розвитку кредитних операцій і просування на ринку, які б забезпечили ефективність, конкурентні переваги, стабільність і зростання. За таких умов основне завдання управління кредитними операціями ПАТ «Ощадбанк» полягає в тому, щоб перетворити потреби клієнтів у нові можливості для прибуткового ведення бізнесу. Саме на активній взаємодії банку і клієнта будуються стратегії Банк 2.0 і Банк 3.0, відповідно до яких основними рисами банку майбутнього є орієнтація на розвиток

високотехнологічних продуктів і послуг, інноваційна інтернет-направленість, орієнтація на мобільні технології та інтеграція із соціальними медіа [78, с.112].

Традиційна організаційна структура комерційного банку ПАТ «Ощадбанк» не дозволяє ефективно реалізовувати клієнторієнтовану стратегію кредитних операцій на основі постійного моніторингу кредитних ризиків. Перспективною стратегією налагодження довгострокових контактів з існуючими і потенційними клієнтами у сфері кредитування є стратегія CRM (Customer Relationship Management - управління взаєминами з клієнтами). Під час реалізації стратегії CRM клієнт виконує контролюючу, а менеджмент банку - інтегруючу (координуючу) функції, що дозволяє оптимізувати бізнес-процеси основних підрозділів банку на основі горизонтальних технологічних ланцюгів [64, с.337].

Робота підрозділу кредитних відносин підтримується і забезпечується всіма іншими підрозділами банку, що вимагає не тільки створення команди менеджерів по роботі з клієнтами, але і створення, в обов'язковому порядку, потужної інформаційної системи, яка містить базу даних, керовану програмним забезпеченням CRM-системи, а також мультимедійний call-центр (комп'ютерна телефонія, поштове, факсимільне та електронне розсилання, web-взаємодія), розрахований на цілодобове обслуговування запитів клієнтів, реалізацію довідково-інформаційних завдань, здатний наповняти достовірною інформацією клієнтську базу.

Як приклад CRM-системи для реалізації клієнторієнтованої стратегії управління та моніторингу за кредитними операціями розглянемо систему WinPeak CRM, розроблену фірмою WinPeak International і впроваджену в ряді банків і страхових компаній.

CRM-система дозволить співробітникам банку зручним способом вводити інформацію про клієнтів до бази даних або клієнтові вводити інформацію про себе (наприклад, при реєстрації через Інтернет). Усі дані оновлюються при кожній взаємодії банку з клієнтом, а саме: при особистому відвідуванні банку клієнтом; в процесі телефонного зв'язку, поштового зв'язку, зв'язку через факс

або Інтернет.

Ефективність впровадження інноваційної CRM-системи WinPeak CRM в ПАТ «Ощадбанк» підтверджують дані відомої консалтингової компанії «Комінфоконсалтінг», яка зробила відповідні прогнози ключових показників [73, с.68]:

- цикл продажу банківського кредитного продукту скорочується на 10–15 %;
- обсяг крос-продаж, у тому числі через Контакт-центр збільшується на 5–10 %;
- ефективність банківських маркетингових кампаній збільшується на 7 %;
- витрати на маркетинг, продаж і подальший супровід клієнтів знижуються на 30 %;
- час на виконання поточної роботи скорочується на 30 %;
- прогнозується зростання рентабельності на 1–2 % на рік.

Проведемо проектний аналіз визначення ефективності від інноваційного проекту впровадження CRM-системи моніторингу у ПАТ «Ощадбанк». Оскільки впровадження CRM-системи передбачає підвищення ефективності здійснення моніторингу кредитних операцій ПАТ «Ощадбанк», то до розрахунків грошових потоків доцільно включити надходження та видатки від процентної, торговельної та іншої діяльності.

Вихідна умова – вхідні інвестиції, пов'язані із розробкою та встановленнями CRM-системи WinPeak CRM становлять 7000000 грн. Дані про грошові потоки від різних видів кредитних операцій банку будемо приймати на рівні прогнозних даних. Дані про грошові потоки від реалізації проекту відображено в додатку Р.

Розрахунок чистого приведеного до теперішньої вартості доходу від реалізації інноваційного проекту розраховується за формулою [6, с.113]:

$$ЧТВ = \sum_{t=1}^n \frac{ГП_t}{(1 + СВВК\eta)^t} - ПИ \quad (3.1)$$

де ЧТВ - чиста теперішня вартість; ГП t - грошовий потік за період (рік)
t; П - початкові інвестиції; СБВК - середньозважена вартість капіталу
(дорівнює рівню інфляції по даним Укрстату) [14, с.13].

Розрахунок чистого приведеного до теперішньої вартості доходу від реалізації проекту :

$$ЧТВ = \left(\frac{3434393}{(1+0,27)^1} + \frac{3434393}{(1+0,27)^2} + \frac{3434393}{(1+0,27)^3} + \frac{3434393}{(1+0,27)^4} + \frac{3434383}{(1+0,27)^5} \right) - 7000000 =$$

$$= 1790018 \text{ грн}$$

Розрахунок внутрішньої норми рентабельності виконується методом підбору.

$$D1 = 39\%,$$

$$D2 = 41\%$$

$$ЧТВ d1 = 121534,12 \text{ грн.}$$

$$ЧТВ d2 = -103945,11 \text{ грн.}$$

$$ВНР = 0,39 + \frac{121534,12 * (0,41 - 0,39)}{121534,12 - (-103945,11)} = 0,14 = 14\%$$

Індекс прибутковості (дохідності) розраховується за формулою [6, с.114]:

$$П = \sum_{t=1}^n \frac{ГП_t}{(1 + СБВК)^t} / П \quad (3.2)$$

Індекс прибутковості (дохідності) становить:

$$П = 8790018 / 7000000 = 1,255$$

Розрахунок періоду окупності наведений в табл. 3.4.

$$Мп = 12 * (7000000 - (2694593 + 2114152 + 1658744)) / 1301435 = 6 \text{ міс.}$$

$$ТО = 4 \text{ роки } 6 \text{ місяців.}$$

Таблиця 3.4

Дані для розрахунку періоду окупності проекту

Період	Гпі	Гпді	Баланс на кінець року
0	3434393	-	-7000000
1	3434393	2694593	-4305407
2	3434393	2114152	-2191255
3	3434393	1658744	-532511
4	3434393	1301435	768924
5	3434393	1021094	1790018

*Примітка: розраховано автором на основі джерела [6, с.73]

Зведена таблиця показників ефективності проекту представлена в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Зведена таблиця показників ефективності проекту

Показник	Значення показників
ЧТВ (чиста теперішня вартість), грн.	1790018
ВНР (внутрішня норма рентабельності), %	14
ІП (індекс прибутковості)	1,255
ТО (термін окупності), роки	4 роки 6 місяців

*Примітка: розраховано автором згідно таб.3.4

Графічно динаміка грошових потоків по проекту зображується у вигляді фінансового профілю проекту (рис. 3.3).

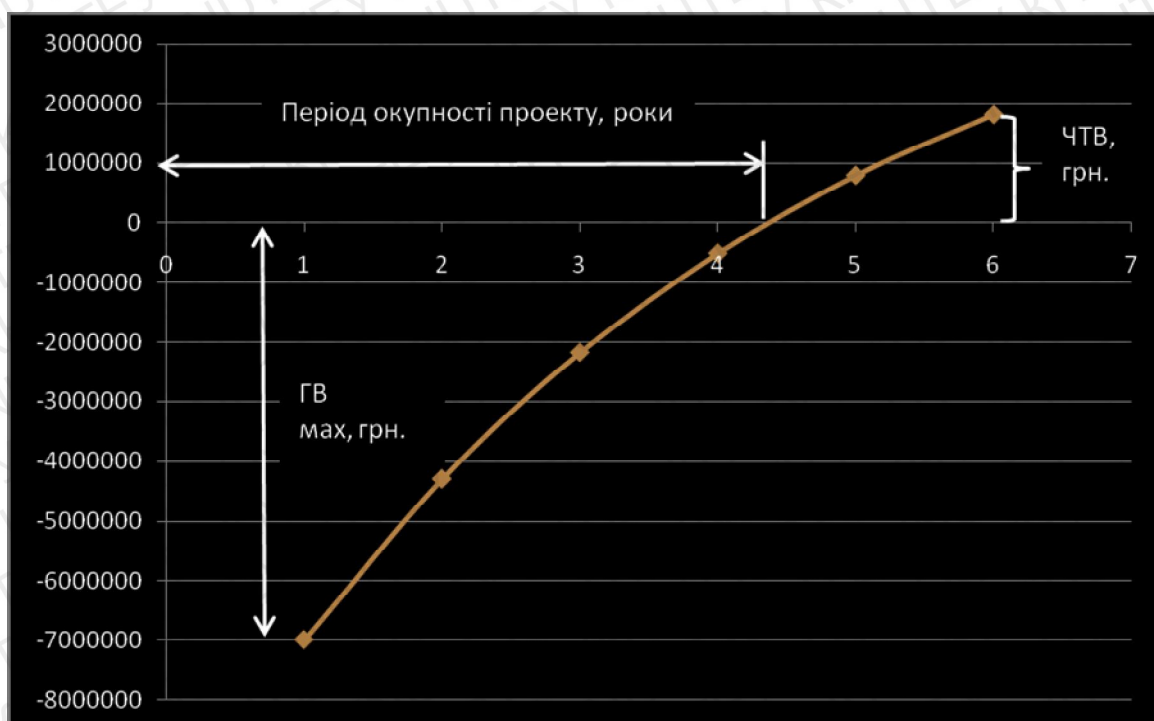

Рис. 3.3. Фінансовий профіль інноваційного проекту впровадження CRM-системи моніторингу за кредитними операціями ПАТ «Ощадбанк»

Даний графік будується за значеннями кумулятивного грошового потоку. На ньому необхідно вказати наступні показники ефективності проекту: значення інтегрального економічного ефекту ($ЧТВ$), термін реалізації проекту (n), період окупності ($ПО$), максимальний грошовий відтік найменше значення кумулятивного грошового потоку – $ГВ_{max}$

Приведений графік фінансового профілю інноваційного проекту найбільш повно відображає розгорнуту характеристику проекту. На графіку масштаб і розраховані показники відповідають отриманим результатам. Таким чином, даний проект доцільно реалізувати, оскільки він забезпечить збільшення чистого фінансового результату та сприятиме зміцненню конкурентного становища ПАТ «Ощадбанк» на ринку. Водночас, впровадження CRM-система забезпечить покращення процедури моніторингу кредитного ризику в розрізі окремих операцій ПАТ «Ощадбанк».

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження моніторингу кредитного ризику в банку можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що забезпечення ефективної і стабільної кредитної діяльності та одержання прибутків вимагає від банку проведення постійного моніторингу на всіх стадіях організації кредитного процесу. У проведенні внутрішнього контролю за кредитними операціями банки здійснюють пошук досконаліших механізмів кредитування, а також визначають шляхи підвищення ефективності організації кредитної діяльності

2. Встановлено, що головною метою банківського моніторингу кредитного ризику є аналіз позичальника та його кредитної документації для прийняття рішення щодо надання кредиту, відстеження зміни кредитоспроможності позичальника після надання кредитних коштів і визначення конкретних дій, які необхідно здійснити у разі виникненні проблем.

3. Обґрунтовано, що банки, використовуючи світові передові технології та керуючись законодавчими і нормативно-правовими актами, мають впроваджувати сучасні методики оцінювання та управління кредитними ризиками, розробляти методики оцінювання кредитних ризиків, які є найбільш прийнятними у їх діяльності і дають змогу максимально якісно оцінити ризик проведення кредитної операції.

4. Доведено, що результативність моніторингу кредитних ризиків у банківському секторі економіки України повинна ґрунтуватися, насамперед, на інституційних принципах організації банківської справи. Кожен банк розробляє власну кредитну політку і відповідно до неї здійснюється моніторинг кредитного ризику. У процесі моніторингу кредитного ризику пропонуємо перевагу віддавати не статистичним методам оцінки ризиків, а індивідуальній роботі з боржниками.

5. Визначено, що базовий підхід до моніторингу кредитних ризиків передбачено Базелем II та ґрунтується на внутрішніх кредитних рейтингах

(internal ratings-based approach, IRB). Законодавчою основою для визначення нормативів кредитних ризиків банків в Україні є «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368.

6. Дослідження показали, що АТ «Ощадбанк» - український банк, другий за розмірами активів та найбільший за кількістю відділень серед усіх банків України. Кредитні операції є основним джерелом доходів для АТ «Ощадбанк». Їх висока дохідність супроводжується підвищеним ризиком, тому вони залишаються найбільш ризиковою складовою банківського бізнесу АТ «Ощадбанк».

7. З метою здійснення моніторингу запропоновано розподілити фактори, які впливають на індивідуальний та портфельний кредитний ризик, на зовнішні та внутрішні. Визначено, що фактори, які мають зовнішній характер, перебувають за межами контролю з боку ПАТ «Ощадбанк». Фактори, що мають внутрішній характер, пов'язані з помилками персоналу, допущеними в ході оформлення кредитної документації та при оцінці кредитоспроможності позичальника, порушеннями посадових інструкцій і помилками, закладеними в самих правилах кредитування.

8. Як видно з результатів дослідження у зовнішніх загальних факторах кредитного ризику переважають загрози, що слід пов'язувати зі складною військово-політичною та економічною ситуацією в Україні. Водночас, зовнішні специфічні фактори кредитного ризику мають позитивне значення. Внутрішні загальні фактори кредитного ризику мають стабільне високе значення за всіма компонентами, окрім інформаційного забезпечення кредитної діяльності банку. У специфічних факторах занепокоєння викликають параметри кредитних угод та кредитні продукти банку.

9. Результати аналізу засвідчили, що у 2017 році загальна вартість кредитів, виданих клієнтам банку становила 74502538 тис.грн., що на 9040349 тис.грн., або на 13,81 % більше, ніж у 2015 році. Кредити, надані юридичним особам становили 121082839 тис.грн., та відбулося їх збільшення на 17833050

тис.грн., або на 17,27 %. Кредити, надані фізичним особам становили 7047365 тис.грн., та відбулося їх збільшення на 1085795 тис.грн., або на 18,21 %.

10. Встановлено, що незабезпечені кредити, видані клієнтам займають найбільшу частку в структурі кредитів ПАТ «Ощадбанк», що негативно впливає на зростання кредитних ризиків банку. Так, у 2015 році питома вага незабезпечених кредитів, виданих клієнтам становила 31,49 %, а забезпечених кредитів – 68,51 %. У 2016-2017 роках відбулося значне збільшення вартості незабезпечених кредитів, що знайшло відображення у зростанні їх частки до рівня 55,35 %, або на 23,86 пункти.

11. Визначено, що на сьогоднішній день ПАТ «Ощадбанк» не в повній мірі проводить систематичний моніторинг дотримання положень управління кредитними ризиками. Найчастіше вона приймається формально і переглядається лише за результатами перевірки наглядових органів. Істотно поліпшити становище може створення сектору моніторингу кредитних ризиків АТ «Ощадбанк» в структурі кредитного підрозділу з одночасним введенням системи дієвого контролю за його діяльністю, що включає щомісячне обов'язкове написання детальних доповідних записок за підсумками кожного дослідження і періодичне заслуховування детальних звітів про стан дотримання кредитної політики щодо мінімізації кредитного ризику.

12. Доведено, що в системі моніторингу кредитних ризиків банківської установи важливого значення набуває формування комплексної системи інформаційного, організаційного та методичного забезпечення цього процесу. Розглянуто організаційно-прикладні аспекти формування раціональної системи моніторингу кредитних ризиків в розрізі окремих підсистем ПАТ «Ощадбанк»:

13. Обґрунтовано, що для вирішення проблеми управління кредитним ризиком необхідні методичні розробки у цій галузі та практичні навички працівників банку з аналізу та мінімізації можливих витрат, пов'язаних із кредитною діяльністю. Стрес-тестування кредитного ризику є важливим інструментом для визначення оцінки критичності впливу шоківих ситуацій, оскільки результати стрес-тестів допомагають заздалегідь оцінити вплив

потенційно негативних подій на стан кредитного портфелю ПАТ «Ощадбанк» та вчасно прийняти відповідні управлінські рішення.

14. Доведено, що використання в українських банках зарубіжного досвіду вдосконалення моніторингу управління кредитним ризиком має тривати шляхом створення комплексного механізму управління кредитними ризиками, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою фінансових інструментів, котрі застосовують у світовій практиці.

15. Вважаємо, що моніторинг кредитоспроможності клієнта може складатися із двох взаємопов'язаних частин. Перша частина передбачає проведення аналітичної роботи ПАТ «Ощадбанк» щодо встановлення попереднього та заключного діагнозу кредитоспроможності суб'єктів діяльності. До другої частини, а саме провадження зовнішньої діагностики, з нашої точки зору, слід віднести аналітичну роботу ПАТ «Ощадбанк» щодо моніторингу кредитного ризику, пов'язаного із конкретними умовами надання певного виду кредиту суб'єктам бізнесу

16. Проведено проектний аналіз визначення ефективності від інноваційного проекту впровадження CRM-системи моніторингу кредитних ризиків у ПАТ «Ощадбанк». Даний проект доцільно реалізувати, оскільки він забезпечить збільшення чистого фінансового результату та сприятиме зміцненню конкурентного становища ПАТ «Ощадбанк» на ринку. Водночас, впровадження CRM-системи забезпечить покращення процедури моніторингу кредитного ризику в розрізі окремих операцій ПАТ «Ощадбанк».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базель III: испытание надежности банковской системы в условиях глобальной конкуренции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fundservice.ru/u/baze-2l.pdf>.
2. Базель» 1 і «Базель 2» у контексті виміру та оцінки кредитних ризиків / Україна фінансова : Інформаційно- аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/046.htm.
3. Базельський комітет з питань банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>.
4. Банківський потенціал економіки України [Текст] : моногр. / за ред. д. е. н., проф. Б. Л. Луціва. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 448 с.
5. Банківські операції : підручник / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2013. – 727 с.
6. Берегова Г. І. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника / Г. І. Берегова, Л. М. Лабецька // Регіональна економіка. – 2017. – № 4. – С. 113–122.
7. Береславська О.І. Перспективи імплементації рекомендацій Базельського комітету в практичну діяльність банків України / О.І. Береславська //Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 23. – 2013. – С.262–266.
8. Бобиль В. Сучасний ризик–менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект / В. Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2018. – №11 . – С. 28–32.
9. Болгар Т. М. Удосконалення моніторингу банківського кредитного процесу / Т. М. Болгар // Академічний огляд. – 2016. – № 2 (39). – С. 36–42.
10. Бор М. З. Менеджмент банков. Организация, стратегия, планирование / М. З. Бор, В. В. П'ятенко. – М.: ИКЦ «ДИС», 2012. – 288 с.
11. Бортников Г. П. Стресс–тестирование в банках: модели ЕС и США [Текст] / Г. П. Бортников // Международные банковские операции. – 2015. – №

3. – С. 27–35.

12. Брюков В. Г. Базель III. Новые регулятивные требования [Текст] / В. Г. Брюков // Международные банковские операции. – 2017. – № 3. – С. 45-49.

13. Бугель Ю. Основні методологічні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / Ю. Бугель // Банківська справа. – 2017. – №4. – С. 54-59.

14. Владичин У.В. Банківське кредитування: Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. – К.: Атіка, 2013. – 431 с.

15. Внедрение нормативов Базеля-III: сложности, варианты и возможности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/>

16. Внукова Н. Н. Банковские операции: расчетное и кредитное обслуживание предприятий: Учебное пособие / Н. Н. Внукова – Харьков: ОАО «Моденль Вселенной», 2012. – 512 с.

17. Гайдаржийська О.М. Напрями удосконалення управління кредитним ризиком / О.М. Гайдаржийська, О.Г. Чернікова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. - № 38. – С. 47-50.

18. Галасюк В. В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? / В. В. Галасюк // Вісник НБУ. – 2016. – № 5. – С. 54–56.

19. Гарбар Ж.В. Управління кредитним ризиком комерційного банку / Ж.В. Гарбар, Л.В. Стафійчук // Вісник КНТЕУ. – 2015. - №1. - С.34-39.

20. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / А. Гідулян // Вісник НБУ. – 2016. – № 1. – С. 50–53.

21. Глубокий В. Сучасні підходи до оцінки кредитного ризику банку / В. Глубокий // Вісник КНТЕУ. - 2016. - № 3 - С.101-110.

22. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

23. Демчик І. Управління кредитним ризиком / І. Демчик // Банківський

менеджмент. – 2016. – №8. – С. 5-11.

24. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки: [монографія] / О. В. Дзюблюк. – К.: Поліграфкнига, 2012. – 512 с.

25. Дзюблюк О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці / О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2017. – № 1. – С. 108-124.

26. Дзюблюк О. Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності / О. Дзюблюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2017. – Вип. 2. – С. 45-55.

27. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України. – 2017. – № 4. – С. 20–26.

28. Дробніцька О. Р. Проблемні кредити банків: сучасний стан та можливості управління ними через процес сек'юритизації активів / О. Р. Дробніцька // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6 (44). – С. 267–272.

29. Енциклопедія банківської справи України / [В. С. Стельмах, В. Б. Альошин, Л. В. Воронова та ін]. – К.: Молодь, Ін Юре, 2011. – 680 с.

30. Жидко К. Нові вимоги Базельського комітету до визначення капіталу, адекватного ризикам [Текст] / К. Жидко // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 11. – С. 63-65.

31. Жуйкова К. В. Аналіз впливу іноземних інвестицій на кредитну діяльність банків / К. В. Жуйкова, В. М. Мельничук // Інвестиції: практика та досвід, 2017. – № 18. – С. 3–5.

32. Жукова Н.К. Сучасний та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис – XXI.- 2016. - №1.- С. 70-72.

33. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg2121-14>

34. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679 (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>

35. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій», затверджено Постановою ВРУ N 2704-IV від 23 червня 2005 року - [Електронний ресурс]: Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>

36. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (із змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>

37. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

38. Квасницька Р.С. Управління кредитними ризиками як елемент забезпечення фінансової стійкості комерційного банку / Р.С. Квасницька, І.В. Хаврус // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. - № 3. – С. 146-149.

39. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

40. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В. Вітлінського. - К.: Т-во «Знання», КОО, 2015. - 251 с.

41. Кунцевич В.О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №11. – С. 80-86.

42. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посібн. / В. Д. Лагутін. – К. : ТОВ «Знання», КОО, 2013. – 215 с.

43. Луценко А. Деякі аспекти правового регулювання кредитування в Україні / А. Луценко // Економіка України. – 2017. - №5. – С.37-42.
44. Макаренко М. І. Міжнародний досвід організації стрес-тестування в банківській сфері / М. І. Макаренко, Я. О. Костюченко // Економіка та держава. - 2014. - № 7. - С. 19–23.
45. Малахова О. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком / О. Малахова // Світ фінансів. - 2017. - № 2(15). - С. 101-112.
46. Маркова О. М. Коммерческие банки и их операции: учеб. пособ. / О. М. Маркова, Л. С. Сахарова, В. Н. Сидоров. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2011. – 288 с.
47. Матеріали офіційного сайту Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aub.org.ua>.
48. Матеріали офіційного сайту Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
49. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалена постановою Правління Національного банку України від 02.06.2009 № 315. / НБУ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
50. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, схвалені Постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.
51. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.
52. Мещеряков А. А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційного банку: [монографія] / А.А. Мещеряков – К.: Наук. світ, 2016. – 347 с.
53. Михайлів З. В. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: навч. посіб. / З. В. Михайлів, З. П. Гаталяк, Н. І. Горбаль. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2014. –

244 с.

54. Міжнародні валютно-кредитні відносини: підручник / [А. С. Філіпенко, В. А. Вергун, В. Д. Сікора та ін]; за ред. А. С. Філіпенка. – К.: Либідь, 2011. – 208 с.

55. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. – К.: Знання, 2013. – 727 с.

56. Міщенко В. Незнамова А. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73121>

57. Міщенко В.О. Сучасна практика кредитування в Україні / В.О. Міщенко // Вісник НБУ . – 2013. - № 11 (213). С. 3 – 9.

58. Моніторинг кредитного ризику в контексті управління конкурентоспроможністю банку : монографія / Л. О. Гаряга, Т. І. Гончарук, М. Е. Люзняк, Г. М. Чепелюк. – К. : УБС НБУ, 2014. – 325 с.

59. Науменкова С. В. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи [Електронний ресурс] / С. В. Науменкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 12 (177). – С. 39–48.

60. Омелянович Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посібник. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2014. – 209 с.

61. Офіційний сайт банку ПАТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/>

62. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

63. Петров Д.А. Кредитный риск-менеджмент как инструмент борьбы с возникновением проблемной задолженности / Д.А. Петров // Банковское кредитование. - 2015. - №6. – С. 56-62.

64. Петрук О. М. Банківська справа: навчальний посібник / [О. М. Петрук, Ф. Ф. Бутинця]; За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця. – К.: Кондор, 2014. – 461 с.

65. Подік В. І. Банківська справа: Теорія і практика: навч. посіб. / С.

М.Подік, В. І. Ігнатенко. – К.: ФАДА, ЛТД, 2013. – 642 с.

66. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : затверджено постановою Правління НБУ від 30.06.2016 року : № 351. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>.

67. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затверджено постановою правління НБУ №141 від 22 грудня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

68. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23. (втратив чинність) / НБУ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

69. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Л. Прийдун // Науковий вісник: Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2015. – № 16. – С. 201–209.

70. Прийдун Л. Стрес-тестування кредитного ризику банку: загальна характеристика та особливості практичного застосування / Л. Прийдун // Вісн. ТНЕУ. - 2017. - № 2. - С. 67–74.

71. Примостка Л.О. Управління банківськими ризиками: Навч. посібник / Л.О. Примостка – К.: КНЕУ, 2012. – 600 с.

72. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV// www.rada.gov.ua

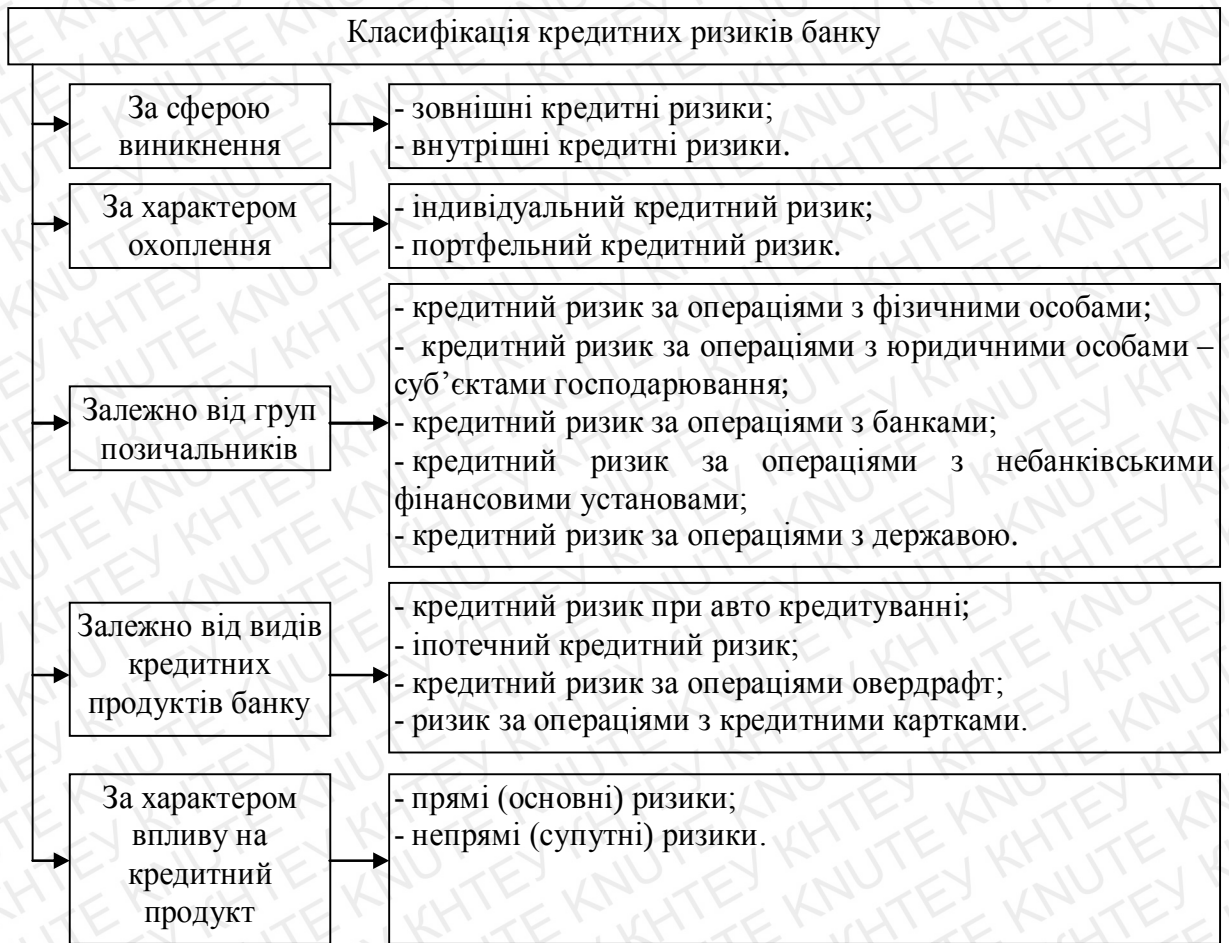
73. Прокопенко І.Ф. Основи банківської справи : навч. посібн. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін, В.В. Соляр, С.І. Маслов. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 410 с.

74. Раєвська Т. М. Практичні доходи до оцінки кредитних ризиків у діяльності банків / Т. М. Раєвська // Вісник НБУ. – 2015. - №8. – С. 9-14.

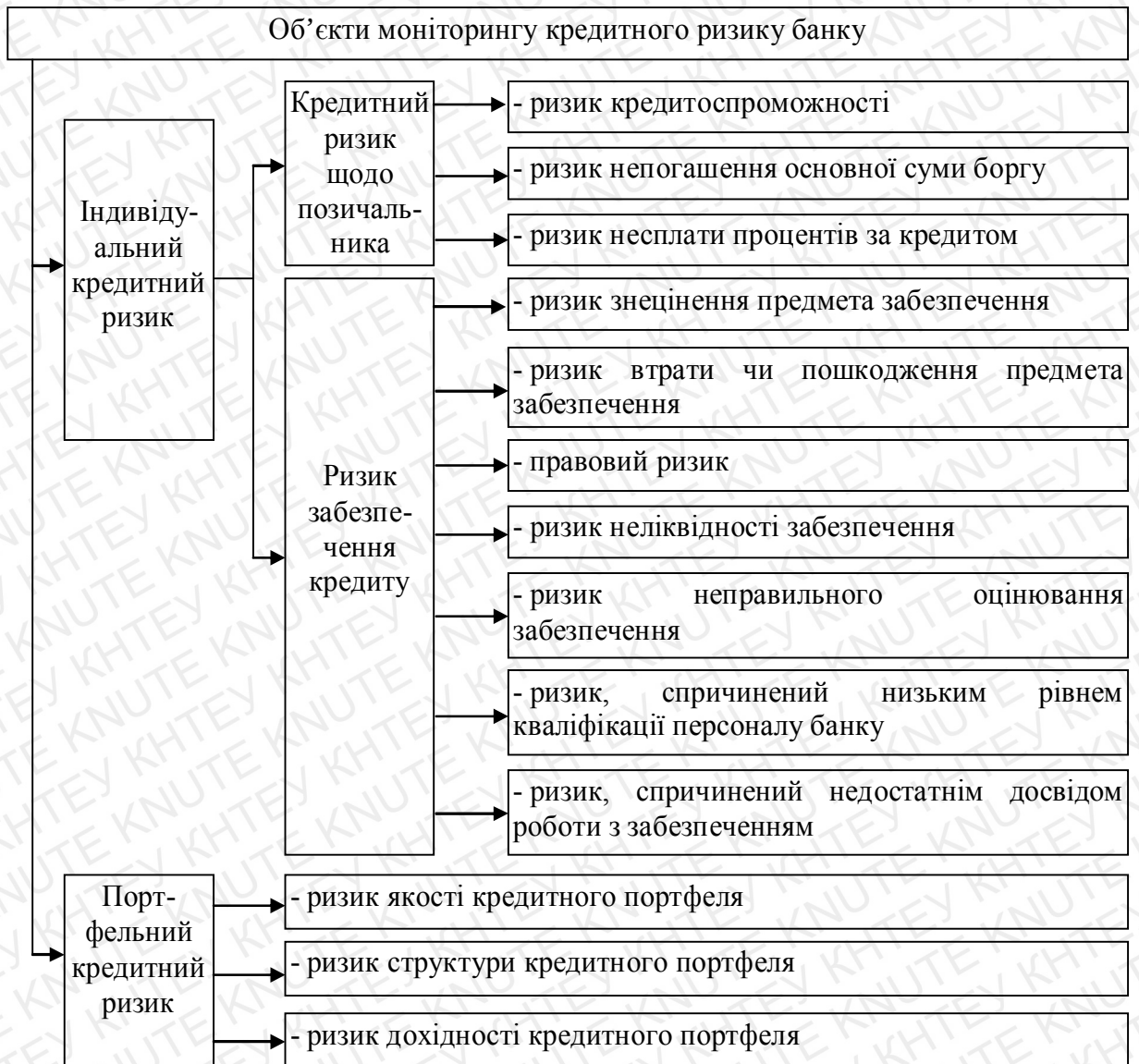
75. Роуз П. Банковский менеджмент / П. Роуз. – [пер. с англ. 2-е изд.]. – М.: Дело Лтд, 2012. – 768 с.

76. Рудакова К.В. Разработка модели оптимизации кредитной политики банка / К.В. Рудакова // Новые горизонты менеджмента. - 2017. - №2. - С.52-55.
77. Руденко Л. В. Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції / Л. В. Руденко. – К.:ЦУЛ, 2013. – 616 с.
78. Серебрякова Е. А. Управление кредитными рисками коммерческого банка / Е. А. Серебрякова // Вестник СевКавГТУ. – 2013. – № 3 (11). – С. 110–114.
79. Сова О. Ю. Напрями вдосконалення управління кредитними ризиками комерційних банків / О. Ю. Сова // Чернігівський науковий часопис. – 2015. – № 1 (3). – С. 120–126.
80. Стешенко О.Д. Управління кредитним ризиком комерційного банку / О.Д. Стешенко, А.П. Нікітенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2018. - №42. – С. 327-330.
81. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки», розроблена Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf
82. Управління кредитним ризиком комерційного банку / О.Д. Стешенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. - №42. - С. 327-330.
83. Управління фінансовими ризиками: Підручник / І.А. Бланк; За ред. І.А. Бланк – К.:Вид-во «НікаЦентр», 2012. - 600 с.
84. Шемшученко Г.Ю. Банківський кредит у системі кредитних відносин / Г.Ю. Шемшученко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – Випуск 10. – К.: НАН України, 2018. – С. 316-352.
85. Щетинін А.І. Гроші та кредит: підручник / А. І. Щетинін. – [2-ге вид., перероб. та доп.] – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 432 с.

ДОДАТКИ

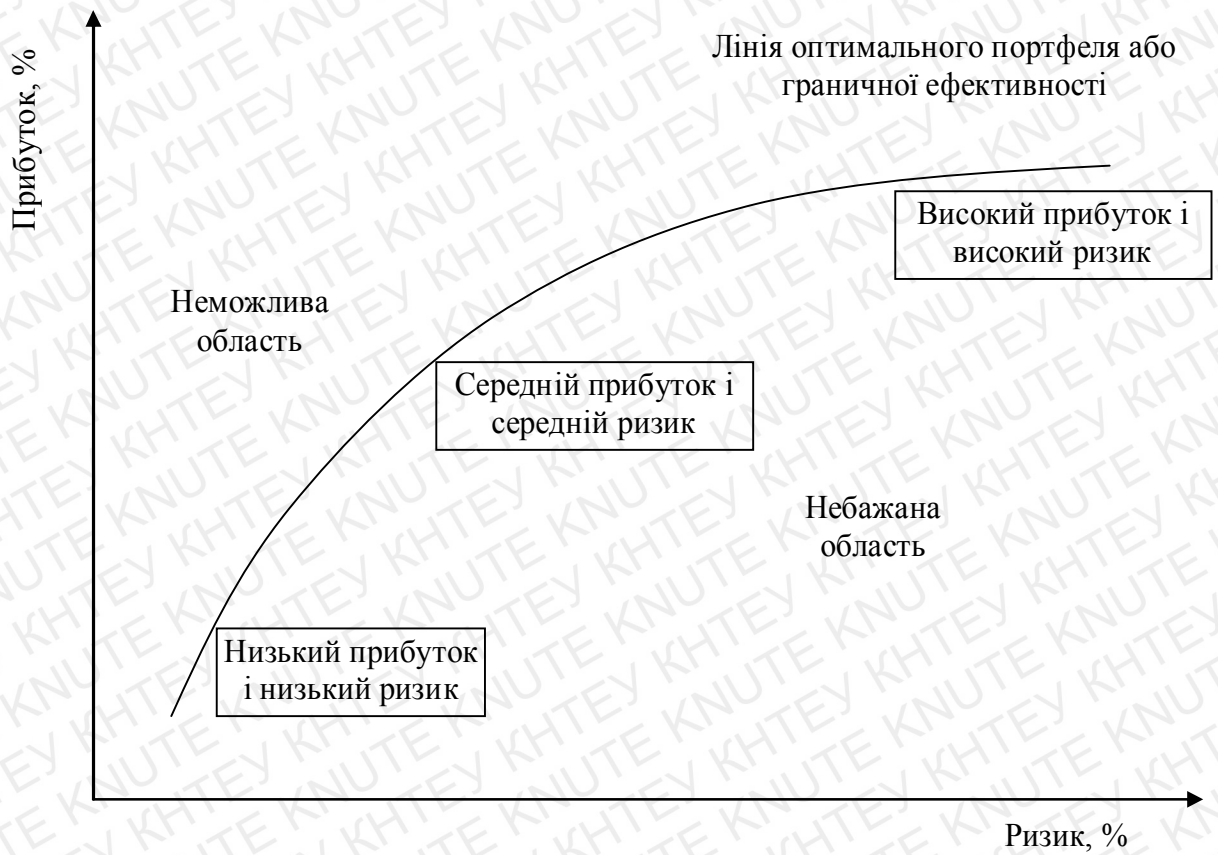
Класифікаційні ознаки та види кредитних ризиків банку

Зміст індивідуального та портфельного
кредитних ризиків, як об'єктів банківського моніторингу

Основні напрями моніторингу кредитного ризику банку

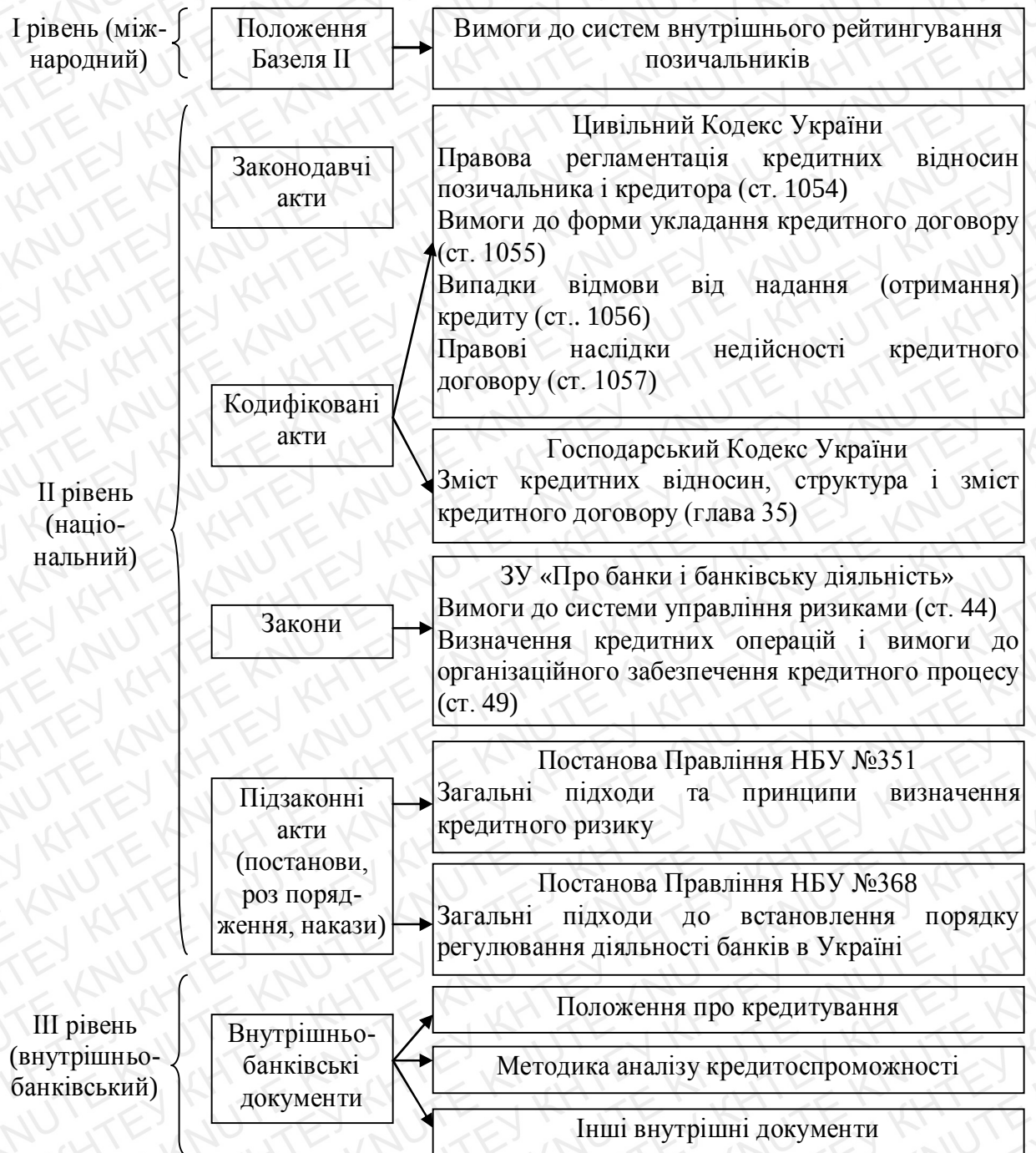
Напрями	Заходи, що мають застосовуватися
1. Контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору, договорів забезпечення та інших зобов'язань, які були ним прийняті у зв'язку з укладенням кредитного договору	- здійснення постійного контролю за повнотою повернення кредиту та сплатою процентів згідно з графіком; - виконання умов як кредитного договору, так і договорів, які пов'язані з реалізацією проекту, що кредитується; - дотримання обсягів випуску та реалізації продукції, які були передбачені бізнес-планом з техніко-економічним обґрунтуванням, повноти отримання коштів від реалізації проекту, що кредитується
2. Контроль за цільовим використанням кредитних коштів боржником	- перевірка відповідності призначення платежу в платіжних документах, які надані боржником, цілям, які визначені у кредитному договорі; - перевірка фактичної наявності купленої за рахунок кредитних коштів продукції тощо
3. Контроль за зміною фінансового стану боржника і виявлення змін у його господарській діяльності, періодичне оцінювання поручителів позичальника	- здійснення щоквартального розрахунку фінансового стану боржника згідно з чинною методикою банку; - проведення постійного контролю за грошовими потоками, оборотами за поточними рахунками боржника в банку і за поточними рахунками в інших банках; - аналіз інформації, яка може свідчити про фінансові та інші ускладнення в діяльності боржника, такі як: - виникнення боргів перед бюджетом; - наявність негативної інформації стосовно діяльності керівників, засновників, зміни керівників, складу засновників, акціонерів, співвласників; - часткове або повне репрофілювання діяльності; - зміни законодавчих актів, що можуть мати значний негативний вплив на основну діяльність і його спроможність повернути кредитну заборгованість
4. Контроль за якістю прийнятого кредитного забезпечення і перевірка зберігання заставленого майна	- проведення контролю за виконанням договорів забезпечення на підставі наданих підрозділом заставних операцій актів перевірки наявності, схоронності і переоцінювання предмета застави та інших необхідних документів, що отримуються; - здійснення контролю за своєчасною сплатою заставодавцем страхових платежів за договором страхування заставленого майна; - перевірка дотримання умов щодо зберігання майна, наданого в забезпечення тощо
5. Аналіз якості і структури кредитного портфеля банку в цілому для виявлення проблемних кредитів і розробка заходів щодо ліквідації заборгованості	- аналіз кредитної заборгованості; - визначення частки і структури прострочених кредитів у портфелі банку; - аналіз змін у класифікації кредитів за групами ризику; - розробка заходів щодо ліквідації проблемної заборгованості тощо

Взаємозалежність ризику і прибутку [8, с.29]

Найбільш поширені методи кількісного оцінювання
кредитного ризику банку [21, с.103]

Метод	Характеристика
Статистичний метод	Використовується для обчислення очікуваної тривалості кожної роботи і проекту в цілому та полягає у тому, що для розрахунку ймовірностей виникнення збитків аналізуються всі статистичні дані, що стосуються результативності здійснення банком розглянутих операцій.
Метод аналізу доцільності витрат	Грунтується на тому, що у процесі банківської діяльності витрати за кожним конкретним напрямом та окремих елементом мають неоднаковий ступінь ризику. Даний метод орієнтовано на ідентифікацію потенційних зон ризику.
Метод експертних оцінок	Має суб'єктивний характер і полягає в оцінюванні експертами ризику, поданні ними оцінок минулої ситуації та перспектив розвитку в майбутньому. Цей метод, як правило, застосовується при недостатній кількості інформації або при визначенні рівня ризику напряму діяльності банку, який не має аналогів. При використанні цього методу банк може виділяти певну групу ризиків та розглядати їхній вплив на діяльність банківської установи, надавати бальні оцінки ймовірності виникнення того чи іншого виду ризику та ступеня впливу кожного з них на банківську діяльність, а також наслідків досліджуваних ризиків.
Аналітичний метод	Полягає в проведенні аналізів (визначення точки беззбитковості, аналіз чутливості проекту тощо), результати яких дають змогу визначити ключові показники, що найбільше впливають на оцінку кредитної операції. Даний метод може застосовуватися зіставленням графічного матеріалу (діаграм, ліній тренду тощо).
Метод аналогії	Полягає у тому, що при аналізі ступеня ризику визначеного напряму діяльності доцільно використовувати інформацію про розвиток аналогічних напрямів у минулому. Отримані дані з різних джерел обробляються з метою виявлення залежностей між плановими результатами діяльності та потенційними ризиками.

Система нормативно-правової регламентації моніторингу кредитних ризиків банків на міжнародному, національному та внутрішньому рівнях

Параметри моніторингу кількості кредитного ризику банку у відповідності до положень «Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”» [51]

Незначна	Помірна	Значна
Здійснюється ефективна диверсифікація кредитного ризику	Диверсифікація в цілому задовільна, але існують певні концентрації	Диверсифікація кредитного ризику є незадовільною
Рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів є низьким відносно загальних активів	Рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів є помірним відносно загальних активів	Рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів є високим відносно загальних активів
Відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу є низьким	Відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу є помірним	Відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу є високим
Зростання активів, що генерують кредитний ризик, є плановим і відповідає досвіду та/або операційним можливостям керівництва і персоналу	Певне зростання активів, що генерують кредитний ризик, не є плановим або перевищує заплановані рівні і, можливо, є випробуванням для досвіду та/або операційних можливостей керівництва і персоналу	Зростання активів, що генерують кредитний ризик, не є плановим або перевищує заплановані рівні і є непосильним для досвіду та/або операційних можливостей керівництва і персоналу.
У разі розширення обсягів кредитування застосовується консервативний підхід до структури, термінів, рівня зростання або способів розрахунків	Розширення обсягів кредитування є виправданим щодо структури, термінів, рівня зростання або способів розрахунків	Банк занадто високими темпами нарощує обсяги нового кредитування, запроваджує нові продукти, з точки зору їхньої структури, умов та практики погашення
Винятків із належних процедур та практики здійснення активних операцій немає, або вони робляться дуже рідко	Є обмежена кількість винятків із встановлених процедур та практики здійснення активних операцій	Є велика кількість винятків із встановлених процедур та практики здійснення активних операцій
Вартість та якість забезпечення є адекватною розміру кредитного ризику	Вартість та якість забезпечення захищає від кредитного ризику	Забезпечення є неліквідним або його вартість та якість є недостатньою
Рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією є низьким, і тенденція є стабільною	Рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією є помірним, і тенденція є стабільною	Рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією є високим, а тенденція стабільною, або рівень є помірним, а тенденція такою, що зростає
Рівень негативно класифікованих активів невеликий	Рівень негативно класифікованих активів помірний	Рівень негативно класифікованих активів високий

Негативно класифіковані активи можуть бути повернуті у звичайному режимі роботи з контрагентом	Негативно класифіковані активи можуть бути повернуті, але за умови вжиття банком певних заходів	Повернення негативно класифікованих активів викликає сумнів або може потребувати тривалого часу та/або значних витрат
Резерви під втрати за активними операціями є достатніми і покривають можливі збитки. Потенційні втрати надходжень або капіталу через кредитний ризик є мінімальними	Можливі втрати за активними операціями не повинні серйозно вичерпати існуючі резерви або вимагають створення більш ніж звичайних резервів. Потенційні втрати надходжень або капіталу через кредитний ризик є контрольованими	Втрати за активними операціями можуть серйозно вичерпати існуючі резерви або вимагати значних додаткових резервів. Потенційні втрати надходжень або капіталу через кредитний ризик є значними

Параметри моніторингу якості управління кредитними ризиками банку у відповідності до положень «Методичні вказівки з інспектування банків

“Система оцінки ризиків”» [51]

Висока	Потребує вдосконалення	Низька
Наявна внутрішня нормативна база щодо активних операцій, затверджена згідно з принципами корпоративного управління, ефективно встановлює і доводить до виконавців цілі роботи портфелів, толерантність до ризику, процедури і практику здійснення активних операцій та визначення допустимого рівня ризику	Положення, затверджені згідно з принципами корпоративного управління, є, в основному, прийнятними. Удосконалення є бажаними в одній або декількох сферах, але загалом не є критичними. Особливості визначення толерантності до ризику, процедури і практика здійснення активних операцій або визначення допустимого рівня ризику, можливо, потребують удосконалення для повного відображення вимог положень	Положення мають недоліки в одному або кількох відношеннях і вимагають значного удосконалення в одній або декількох сферах. Можливо, вони не є достатньо чіткими або є надто загальними і недостатньо визначають цілі роботи портфелів, толерантність до ризику, процедури і практику здійснення активних операцій та визначення допустимого рівня ризику
Керівництво повністю розуміє всі аспекти кредитного ризику, здатне передбачати і своєчасно та адекватно реагувати на зміни ринкових умов кредитування	Керівництво достатньо розуміє ключові аспекти кредитного ризику і в цілому адекватно реагує на зміни ринкових умов кредитування	Керівництво не розуміє або вирішило ігнорувати ключові аспекти кредитного ризику. Воно не в змозі передбачати зміни ринкових умов кредитування або несвоєчасно і неналежним чином реагує на них
Інформаційні системи управління забезпечують достовірну, своєчасну і повну інформацію про портфелі. Керівництво і спостережна рада банку отримують відповідні звіти для аналізування і розуміння параметрів кредитного ризику банку	Інформаційні системи управління, можливо, потребують удосконалення в одній або декількох сферах, але керівництво і спостережна рада банку, як правило, отримують відповідні звіти для аналізування і розуміння параметрів кредитного ризику банку. Інформаційні системи управління забезпечують звітування про винятки, і інфраструктура інформаційних систем управління може забезпечувати своєчасні відповіді на спеціальні запити	Інформаційні системи управління мають недоліки, що потребують уваги. Достовірність і своєчасність інформації може бути суттєво недостатньою. Інформація про ризик портфеля, можливо, є неповною. У результаті керівництво і спостережна рада банку, можливо, не отримують адекватну або достатню інформацію для аналізування і розуміння параметрів кредитного ризику.

Рівень комплектації і кваліфікація персоналу відповідають розміру і складності портфелів активних операцій. Плинність кадрів дозволяє в нормальному режимі передавати обов'язки. Навчальні програми забезпечують постійне підвищення кваліфікації персоналу	Рівень комплектації і кваліфікація персоналу загалом відповідають розміру і складності портфелів активних операцій. Плинність кадрів може створювати певні розриви в управлінні портфелем. Є певна непослідовність у процесі навчання та підвищенні кваліфікації персоналу	Рівень комплектації кадрами є недостатнім за кількістю або кваліфікацією. Плинність кадрів є високою. Банк не забезпечує достатнього навчання/підвищення кваліфікації персоналу
Аналіз кредитного ризику є повним і сприяє ранньому виявленню нових ризиків	Аналіз кредитного ризику і системи кількісної оцінки і моніторингу ризиків є задовільними	Аналіз кредитного ризику не є повним, або його якість є недостатньою
Класифікація якості портфеля активних операцій адекватно відображається за допомогою внутрішніх рейтингів і відповідним чином забезпечує раннє виявлення потенційних проблем	Класифікація якості портфеля активних операцій в достатній мірі відображається за допомогою внутрішніх рейтингів	Класифікація якості портфеля активних операцій не точно відображається за допомогою внутрішніх рейтингів
Внутрішня перевірка стану кредитної діяльності і внутрішній та зовнішній аудит активних операцій є своєчасними, повними і незалежними	Перевірка стану кредитної діяльності і внутрішній та зовнішній аудит кредитних операцій є прийнятними	Внутрішні перевірки стану кредитної діяльності та аудит кредитних операцій мають значні недоліки, зокрема, щодо їх незалежності, своєчасності та/або обсягу перевірки
Методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями є правильною, забезпечується належне покриття ризиків	Методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями є загалом адекватною, забезпечується прийнятне покриття ризиків	Методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями має багато недоліків. Покриття ризиків, наявних у портфелях, недостатнє

Характеристика зовнішніх та внутрішніх факторів кредитного ризику ПАТ «Ощадбанк»

Фактори	Характеристика	
І. Зовнішні загальні		
Законодавчо-регулюючі	Законодавчо-нормативна база регулювання діяльності банків; характер регулювання НБУ кредитної діяльності банків; стан судової та виконавчої систем; законодавче регулювання діяльності позичальників	
Загальноекономічні	Показники рівня економічного розвитку країни; кон'юнктура попиту і пропозиції на фінансово-кредитному ринку; рівень конкуренції між банками та контрагентами	
Політичні	Політичне становище в країні; вплив міжнародних інститутів; рівень криміногенності в країні	
Форс-мажорні	Природні катаклізми, воєнні дії та акти громадського протесту	
ІІ. Зовнішні специфічні		
1. Ризик, пов'язаний із позичальниками		
1.1. Об'єктивний (фінансових можливостей)	Нездатність позичальника виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів	
1.2. Суб'єктивний (репутації)	Репутація позичальника в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання	
1.3. Юридичний	Недоліки в складанні і оформленні кредитного договору	
2. Ризик, пов'язаний із забезпеченням		
2.1. Гарантія, порука, страхування	Об'єктивний (фінансових можливостей)	Нездатність гаранта, поручителя, страховика виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів
	Суб'єктивний (репутації)	Репутація гаранта, поручителя, страховика в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання
	Юридичний	Недоліки в складанні і оформленні договорів
2.2. Застава	Ліквідності	Неможливість реалізації предмета застави
	Кон'юнктурний	Можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди
	Загибелі	Загибель предмета застави
	Юридичний	Недоліки в складанні і оформленні договору застави
Внутрішні		
Стратегічні	Вид та спеціалізація банку; стратегічні напрями кредитної політики; цінова політика; толерантність до ризику	
Організаційні	Наявність положень кредитування та регулювання кредитних ризиків; наявність відділу управління ризиками; ефективний розподіл повноважень та відповідальності між працівниками	
Управлінські	Кваліфікаційний рівень, компетенція та досвід роботи фахівців; технічне та юридичне забезпечення кредитної діяльності	
Інформаційні	Достовірність та повнота інформації про позичальників; своєчасність та якість внутрішньої управлінської інформації; рівень технічної обробки інформації та автоматизації даних	
Методологічні	Наявність внутрішньої нормативної бази регулювання кредитних ризиків; існування ефективної методики оцінювання факторів ризиків; адекватність діючих методик сучасній ситуації у сфері кредитування	

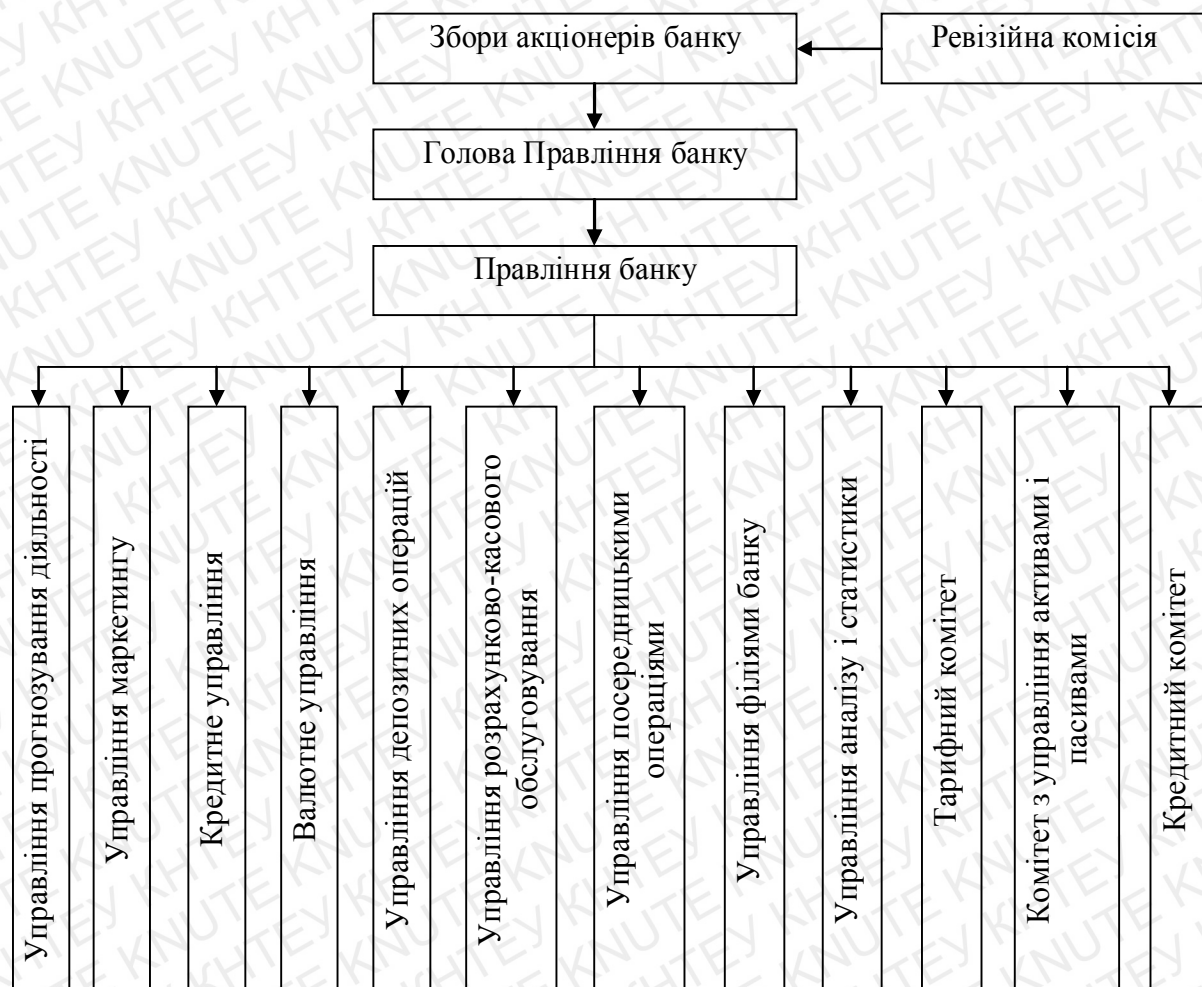
**Динаміка позичальників ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках
за секторами економіки, станом на 31.12., тис.грн.**

Сектори економіки	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2015 р.	
				+, -	%
Енергетика	26881459	29298763	33628310	6746851	25,10
Будівництво та нерухомість	24474255	26826015	27592916	3118661	12,74
Нафтогазова та хімічна промисловість	17904192	17695883	17970271	66079	0,37
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	14065554	14935069	17532470	3466916	24,65
Торгівля	6910965	8086188	9471934	2560969	37,06
Гірничодобувна та металургійна промисловість	6704468	8003053	8059180	1354712	20,21
Фізичні особи	5961570	6084338	7047365	1085795	18,21
Сільське господарство	2308924	2998847	3332316	1023392	44,32
Машинобудування	1137536	857738	1606760	469224	41,25
Виробництво промислових та товарів народного споживання	855977	552842	603702	-252275	-29,47
Будівництво та ремонт доріг	687086	453944	426812	-260274	-37,88
Фінансові послуги	604786	201151	408965	-195821	-32,38
Послуги	287485	267116	247225	-40260	-14,00
Транспорт	256392	272682	192359	-64033	-24,97
Видавнича діяльність	163753	2496	2031	-161722	-98,76
Медіа та зв'язок	2066	590	1093	-973	-47,10
Органи місцевого самоврядування	1741	300	300	-1441	-82,77
Інші	3150	3428	6195	3045	96,67
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	-43749170	-50593859	-53627666	-9878496	22,58
Всього кредитів, наданих клієнтам	65462189	65946584	74502538	9040349	13,81

Аналіз кредитної якості виданих кредитів

ПАТ «Ощадбанк» у 2015-2017 роках, станом на 31.12., тис.грн.

Найменування статті	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2015 р.	
				+, -	%
1 Непрострочені та незнецінені:	106202592	116116996	69141990	-37060602	-34,90
1.1 великі позичальники з кредитною історією більше 2 років	0	0	2073795	2073795	100,00
1.2 нові великі позичальники	0	5237850	12480402	12480402	100,00
1.3 кредити середнім компаніям	10620369	40929335	0	-10620369	-100,00
1.4 кредити малим компаніям	95582223	69949811	54587793	-40994430	-42,89
1.5 Кредити, що надані фізичним особам - підприємцям	2246459	0	0	-2246459	-100,00
2. Прострочені, але незнецінені:	2246459	423447	4776726	2530267	112,63
2.1 із затримкою платежу до 31 дня	169523	54657	4776726	4607202	2717,74
2.2 із затримкою платежу від 32 до 92 днів	0	16109	0	0	0,00
2.3 із затримкою платежу від 93 до 183 днів	1555787	0	0	-1555787	-100,00
2.4 із затримкою платежу від 184 до 365 (366) днів	333031	41424	0	-333031	-100,00
2.5 із затримкою платежу більше ніж 366 (367) днів	187569	312407	0	-187569	-100,00
3 Знецінені кредити, які оцінені на індивідуальній основі:	0	0	54211488	54211488	100,00
3.1 із затримкою платежу до 31 дня	0	0	44455184	44455184	100,00
3.2 із затримкою платежу від 32 до 92 днів	0	0	181097	181097	100,00
3.3 із затримкою платежу від 93 до 183 днів	0	0	5208301	5208301	100,00
3.4 із затримкою платежу від 184 до 365 (366) днів	0	0	4212856	4212856	100,00
3.5 із затримкою платежу більше ніж 366 (367) днів	0	0	154638	154638	100,00
4 Загальна сума кредитів до вирахування резервів	109211359	116540443	128130204	18918845	17,32
5 Резерв під знецінення за кредитами	43749170	50593859	53627666	9878496	22,58
6 Усього кредитів за мінусом резервів	65462189	65946584	74502538	9040349	13,81

Організаційна структура управління ПАТ «Ощадбанк» [61]

**Рациональна схема руху інформації за окремими етапами моніторингу ризиків
кредитного процесу ПАТ «Ощадбанк»**

Отримання інформації	Опрацювання інформації	Передача інформації
Етап 1. Аналіз кредитного звернення позичальника		
Зовнішня інформація: чинна нормативно-правова база, макроекономічні показники стану кредитного ринку, рівень відсоткових ставок, фінансовий стан позичальника, зовнішні кредитні рейтинги, стан забезпечення за позикою Внутрішня інформація: внутрішньобанківська нормативна база, продуктивний ряд банку, інформація, яку формує служба безпеки банку	Оцінка кредитоспроможності та кредитного рейтингу позичальника, стану забезпечення та рівня кредитного ризику за позикою	Внутрішня інформація: аналітична інформація для прийняття рішення щодо надання кредиту
Етап 2. Структурування позики		
Внутрішня інформація: аналітична інформація кредитного експерта банку	Рішення щодо надання кредиту, розроблення умов кредитування, підготовка та укладання кредитного договору, договорів застави, поруки тощо	Внутрішня інформація: кредитна справа позичальника, кредитний договір, договори застави, поруки, гарантії
Етап 3. Моніторинг кредиту		
Внутрішня інформація: кредитний договір, договір забезпечення тощо; облікова та звітна інформація щодо стану заборгованості за позикою і нарахованими відсотками; нормативна інформація щодо процедур моніторингу кредитної заборгованості та оцінки рівня кредитного ризику за позикою	Оцінка рівня кредитного ризику, якості позики і стану кредитного портфеля банку; формування спеціальних резервів за наданими кредитами	Внутрішня інформація: результати оцінки рівня ризику за позикою; рекомендації щодо подальшої роботи з позичальником
Етап 4. Погашення кредиту		
Зовнішня інформація: доручення позичальника щодо погашення основної суми боргу і нарахованих доходів за позикою Внутрішня інформація: кредитний договір, договір забезпечення за позикою, облікова та звітна інформація щодо стану заборгованості за основною сумою боргу і нарахованими відсотками	Погашення позики або визнання заборгованості за кредитом протермінованою	Зовнішня інформація: підтвердження погашення кредиту позичальником або інформування позичальника про визнання непогашеної заборгованості протермінованою та відповідну зміну параметрів позики (відсоткова ставка, рівень ризику, умови погашення тощо)

Система розподілу функцій моніторингу кредитних ризиків в системі окремих структурних підрозділів ПАТ «Ощадбанк»

Підрозділ банку	Функції
Кредитний комітет	- формування кредитної стратегії та кредитної політики банку; - визначення напрямів диверсифікації кредитного портфеля банку та відповідних лімітів за країнами, галузями, кредитними інструментами, позичальниками; - моніторинг адекватності резервів під можливі втрати за кредитами; - моніторинг кредитного ризику портфеля та ризиків, які пов'язані з кредитуванням; - моніторинг та періодичне списання безнадійних кредитів.
Комітет кредитного нагляду	- ухвалення змін та доповнень до загальної політики управління кредитними ризиками; - моніторинг та оцінка нових ринків, на які планує виходити банк; - затвердження критеріїв прийнятності кредитного ризику; - моніторинг взаємовідносин банку з новими клієнтами та збільшення обсягів кредитних операцій з постійними клієнтами; - аналіз звітів внутрішніх аудиторів щодо стану кредитних ризиків; - ухвалення кредитних процедур.
Відділ кредитного моніторингу	- збір та обробка фінансової інформації про клієнтів та перспективних позичальників; - моніторинг фінансової звітності претендентів на одержання кредиту; - підготовка звітів про затвердження кредитів та інформації, яка необхідна для прийняття рішень про надання кредитів; - організація засідань кредитного комітету і реєстрація рішень; - ведення картотеки кредитної інформації; - підготовка відповідей на запити за кредитами з інших банків та небанківські законні запити.
Відділ кредитних операцій	- підготовка, реєстрація та перевірка основної документації щодо кредитних операцій банку; - реєстрація кредитів у бухгалтерському обліку, підготовка документації для здійснення бухгалтерських проводок;
	- виставлення клієнтам рахунків на процентні платежі за кредитами, комісійними та іншими зборами; - звіт про банкрутство клієнта, а також підготовка документації, що попереджає про закінчення строку кредитної угоди.
Відділ кредитного контролю	- періодичний моніторинг всіх кредитів, наданих банком; - систематична перевірка та моніторинг найбільших кредитів; - вибіркова перевірка кредитних справ та стану кредитної документації; - докладна розробка процедур перевірки кредитів, що забезпечить контроль за виконанням найважливіших умов кожної кредитної угоди; - постійний моніторинг за проблемними кредитами, збільшення кількості перевірок як реакція на загострення проблем.

**Причини виникнення кредитних ризиків у розрізі суб'єктів
кредитних відносин ПАТ «Ощадбанк»**

Причини появи кредитних ризиків, що здатен спровокувати банк	Причини виникнення кредитних ризиків, що залежать від позичальника
1. Необґрунтовано ліберальне ставлення до позичальника при розгляді заявки на отримання кредиту	1. Слабке та безвідповідальне керівництво підприємством, недобросовісна конкуренція та діяльність інших банків.
2. Неякісне провадження оцінки кредитоспроможності позичальника внаслідок недостатнього професіоналізму банківських спеціалістів або відсутності чіткої методики проведення оцінки фінансового стану позичальника у розрізі діяльності	2. Погіршення якості продукції, товарів та послуг, помилки в маркетинговій діяльності, оцінці ринків збуту продукції суб'єктів господарювання
3. Помилки в оцінці забезпечення позики внаслідок завищення його ринкової вартості, ліквідності, тощо	3. Навмисне порушення позичальником умов кредитного договору
4. Неповне відображення у кредитному договорі умов, що забезпечують інтереси банку щодо повернення позики та сплати відсотків за нею повною мірою	4. Невиконання контрактів позичальником або його контрагентом (постачальником сировини, діловим партнером або замовником).
5. Відсутність контролю за позичальником у період користування кредитом та погашення позики (проведення обстежень, перевірок використання кредиту та стану забезпечення позики, контроль поточної фінансової діяльності клієнта тощо)	5. Неотримання доходів для покриття заборгованості фізичними особами-позичальниками
6. Надмірне розширення або швидке збільшення обсягів кредитних операцій, а саме: надання позик в обсягах, що не відповідають капіталу банку; розширення кредитної діяльності на регіони та сфери, не знайомі банку або для функціонування в котрих банк недостатньо оснащений тощо.	6. Послаблення з боку позичальника власного контролю за станом фінансових ресурсів, котре проявляється: 1) у зростанні дебіторської заборгованості, невиробничих витрат; 2) у затримці строків трансформації матеріальних цінностей у грошові; 3) у недоотриманні доходів для покриття заборгованості.

Планування грошових потоків від реалізації інноваційного проекту
впровадження CRM-системи моніторингу за кредитними операціями

ПАТ «Ощадбанк»

№п/п	Показники (параметри)	Роки				
		1	2	3	4	5
1	Початкові інвестиції (грн.)	7000000	-	-	-	-
2	Грошові надходження від кредитних операцій, всього, тис.грн.:	9084091	9084091	9084091	9084091	9084091
	- корпоративні кредити	6489813	6489813	6489813	6489813	6489813
	- споживчі кредити	2389397	2389397	2389397	2389397	2389397
	- міжнародні кредити	204881	204881	204881	204881	204881
3	Грошові видатки на надання банківських послуг, всього, тис.грн., грн.:	6115319	6115319	6115319	6115319	6115319
	- процентні витрати	2388536	2388536	2388536	2388536	2388536
	- адміністративні витрати	673294	673294	673294	673294	673294
	- інші операційні витрати	3053489	3053489	3053489	3053489	3053489
4	Амортизаційні відрахування	1000000	1000000	1000000	1000000	1000000
5	Очікуваний прибуток до оподаткування, грн.	2968772	2968772	2968772	2968772	2968772
6	Очікуваний чистий прибуток, грн.	2434393	2434393	2434393	2434393	2434393
7	Очікуваний чистий грошовий потік, грн.(р.6+р.4)	3434393	3434393	3434393	3434393	3434393
8	Дисконтований чистий грошовий потік (р.7/(1+i) ^t)	2694593	2114152	1658744	1301435	1021094
9	Кумулятивний дисконтований грошовий потік	2694593	4808745	6467489	7768924	8790018